

**Aanduiding van ankerplaats 'Zwalmvallei tussen Nederbrakel en
Nederzwalm' te Brakel, Zottegem en Zwalm**
Code: APO012

1. Benaming van de ankerplaats + ligging

Zwalmvallei tussen Nederbrakel en Nederzwalm te Brakel, Zottegem en Zwalm, Oost-Vlaanderen
Oppervlakte: +/- 2336 ha

2. Een aflijning van de ankerplaats op schaal 1/25.000 die de grenzen ervan aangeeft

Zie kaart 1

3. Nummer ankerplaats uit landschapsatlas

Anker ID: A40042, A40040

4. Situering

4.1 Situering in de ruimere omgeving

De ankerplaats bevindt zich in het zuiden van de provincie Oost-Vlaanderen, op grondgebied van de gemeenten Brakel, Zottegem en Zwalm.

De ankerplaats ligt ten zuidoosten van de Schelde en behoort tot de Vlaamse Ardennen. Ten zuiden van de ankerplaats liggen de getuigenheuvels van de Vlaamse Ardennen.

De ankerplaats omvat twee ankerplaatsen uit de landschapsatlas; Zwalmvallei tussen Munkzwalm en Nederzwalm (A40042) en Zwalmvallei tussen Nederbrakel en Munkzwalm (A40040).

Centraal in deze ankerplaats loopt de Zwalm, zijrivier van de Schelde, met haar valleigronden en -wanden. Zijbeken en hun valleien werden eveneens opgenomen, samen met delen van de kouters en kleinere akkercomplexen die tot hun stroomgebied behoren. De ankerplaats omvat tevens de historische kernen van Nederzwalm, Roborst, Rozebeke, Ruddershove, Velzeke, Elst en Michelbeke.

De belangrijkste wegen die de ankerplaats ontsluiten zijn de N46 (Oudenaarde-Aalst), die ten noorden de ankerplaats begrenst, de N454 (Horebeke-Zottegem), de Berendries en de Kasteeldreef die richting Sint-Maria-Oudenhove overgaan in de N462, en in het zuiden in de ankerplaats ligt een stukje van de N8 (Brakel-Lierde-Ninove).

4.2 Relatie met andere ankerplaatsen

De bovenloop van de Zwalm bestaat uit twee voorname beken die beiden binnen een ankerplaats gelegen zijn; de Molenbeek ligt binnen de ankerplaats 'Brakelbos' (A40049) en de Dorenbosbeek bevindt zich binnen de ankerplaats 'Trimpontbos en Haeyesbos' (A40072).

Ter hoogte van Nederzwalm-Hermelgem waar de Zwalm in de Schelde uitmondt, grenst deze ankerplaats aan de ankerplaats 'Schelde tussen Welden en Gavere' (A40039).

'Vallei van de Perlinckbeek' (A40053) en 'Korsele' (A40045) zijn twee ankerplaatsen die eveneens binnen het bekken van de Zwalm gelegen zijn.

4.3 Andere types van beschermingen en statuten

Gewestplanbestemmingen:

Gewestplan Oudenaarde

- Natuurgebied;
- Natuurgebied met wetenschappelijke waarde;
- Landschappelijk waardevol agrarisch gebied;
- Agrarisch gebied;
- Valleigebied;
- Woongebied met landelijk karakter;
- Parkgebied;
- Gebieden voor gemeenschapsvoorzieningen en openbaar nut;
- Bufferzone;

Gewestplan Aalst-Ninove-Geraardsbergen-Zottegem

- Gebied voor dagrecreatie;
- Bosgebied;
- Natuurgebied;
- Natuurgebied met wetenschappelijke waarde of natuurreservaten;
- Parkgebied;
- Gebieden voor openbaar nut;
- Landschappelijk waardevol agrarisch gebied;
- Agrarisch gebied met landschappelijke (of 'bijzondere') waarde (vallei- of brongebieden);
- Woongebied met landelijk karakter;
- Woonuitbreidingsgebied;
- Gebied voor verblijfsrecreatie;
- Gebied met toeristische waarde;
- Valleigebied.

Het overgrote deel van de ankerplaats is afgebakend als *landschappelijk waardevol agrarisch gebied* en als *agrarisch gebied*. Het valleigebied rond de middenloop van de Zwalm heeft als bestemming *natuurgebied* gekregen. Ter hoogte van Roborst en Rozebeke hebben de gebieden langsheen de Zwalm de bestemming *agrarisch gebied met landschappelijke (of 'bijzondere') waarde (vallei of brongebied)*. Ter hoogte van de dorpskern van Munkzwalm ligt een zone dat is aangeduid als *gebied voor gemeenschapsvoorzieningen en openbaar nut*. Ook in Zottegem liggen tussen Strijpen en Roborst twee van deze bestemmingen en op grondgebied Brakel (Michelbeke) is het kasteeldomein Norman (kasteel van Lilare) van dezelfde aard.

Gebieden voor dagrecreatie zijn terug te vinden rond de Bostmolen van Roborst en naast het Kloosterbos in Sint-Maria-Oudenhove. In Roborst ligt een zone die wordt aangeduid als *gebied voor dag- en verblijfsrecreatie* deels binnen de ankerplaats. Hier en daar vallen stukken van zones die opgenomen zijn als *woongebied met landelijk karakter* binnen de ankerplaats, ondermeer in Roborst, Hundelgem, Velzeke-Ruddershove, Nederzwalm, Michelbeke en aan het Toeppark in Nederbrakel. De bestemming *woonuitbreidingsgebied* komt voor ten noorden van Michelbeke. Het Kloosterbos met zijn dichte omgeving en een kleiner gebied ten noorden ervan hebben *bosgebied* als bestemming gekregen. Het gebied ten noorden van het Kloosterbos is aangeduid als *parkgebied*. Ten NO van de kern van Michelbeke wordt er een zone aangeduid als *natuurgebied met wetenschappelijke waarde of natuurreservaten*. Centraal in de ankerplaats ligt een zone die aangeduid is als *parkgebied* rondom de oude spoorwegbedding.

Ruimtelijke uitvoeringsplannen:

Volgende BPA's en RUP's zijn van toepassing binnen de ankerplaats (toestand december 2011):

Op grondgebied van Zottegem:

- BPA 'kerkhof' omvat het uitbreiden van de begraafplaats in Strijpen (goedgekeurd op 24.09.1980);
- RUP KWZI Marebeek (goedgekeurd op 23.09.2010).

Op grondgebied van Brakel:

- BPA 'Breeveld' in Sint-Maria-Oudenhove (goedgekeurd op 06.04.1998);
- BPA 'Zonevreemde Gebouwen en Terreinen voor recreatie -Olsa + tennisclub' te Nederbrakel en Saturnus volley te Michelbeke (goedgekeurd op 12.11.2003);

- BPA 'Baele' (goedgekeurd op 21.12.2007);

Binnen de gewenste structuur van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen hoort de ankerplaats binnen de buitengebiedregio 'Vlaamse Ardennen'. Dit buitengebied is aangeduid als een groot aaneengesloten open-ruimte-gebied bestaande uit natuur- en boscomplexen en agrarische gebieden. Deze buitengebiedregio is vervolgens opgedeeld in deelgebieden. Voor het deelgebied 'Zwalm' staat volgende visie voorop: 'Globaal genomen heeft de vallei van de Zwalm met haar steile valleiflanken een hoge ecologische waarde. Ze is structuurbepalend voor de natuurlijke structuur op Vlaams niveau. Het volledige stroomgebied van de Zwalm is van belang voor de migratie en behoud van populaties van Europees en gewestelijk beschermde soorten in brongebieden die als SBZ-H beschermd zijn. Een aantal beekvalleien zoals de Perlinckbeek, de Munkbosbeek en de Oossebeek met hun valleiflanken zijn structuurbepalend voor de natuurlijke structuur van deze deelregio. In de valleien heeft natuur meestal de hoofdfunctie. Soms is natuur een nevensgeschikte functie naast landbouw. Deze valleien slingeren zich als groene linten door een landschap van grote aaneengesloten samenhangende landbouwgebieden met karakteristieke open kouters. Landbouw speelt een cruciale rol voor het behoud van de open ruimte op de kouters en kan plaatselijk via verwevingsgebieden aangespoord worden om de waardevolle graslanden in de beekvalleien te behouden. Op deze wijze wordt het gemengd landbouwsysteem dat kenmerkend is voor de Vlaamse Ardennen ook in de toekomst behouden. De zeer waardevolle oudboscomplexen met karakteristieke flora en fauna worden behouden, versterkt en ingebed in een samenhangend geheel.

Ruilverkavelingen ('oude stijl'):

- Nederbrakel (1977): de Zwalmvallei stroomopwaarts het kasteel van Lillare tot aan de Brusselsestraat.
- Velzeke (1984): Zwalmvallei van Pedesmolen tot Nederzwalm.
- Munkzwalm (1981): Het linker deel van de vallei tussen Rozebeke en Machelgem.
- Welden (1979): Deel van een perceel aan de kerk van Nederzwalm
- Balegem (1993): Zwalmvallei van Knutsegem tot Pedesmolen.

Herbevestigde agrarische gebieden (HAG's):

HAG 2 'Landbouwgebied tussen Nederzwalm en Balegem';
 HAG 5 'Landbouwgebied van Horebeke';
 HAG 6 'Landbouwgebied van Sint-Denijs-Boekel – Roborst – Michelbeke';
 HAG 7 'Landbouwgebied van Strijpen';
 HAG 8 'Landbouwgebied van Sint Goriks-Oudenhove';
 HAG 9 'Landbouwgebied Michelbeke – Valkenberg';
 HAG 42 'Landbouwgebied van Lierde'.

Al deze HAG's liggen gedeeltelijk binnen de ankerplaats, aan de rand van de Zwalmvallei.

VEN/IVON (Vlaams Ecologisch Netwerk/ Integraal Verwevings- en Ondersteunend Netwerk):

Binnen de ankerplaats ligt GEN 'De Midden- en Benedenloop van de Zwalm' (GEN 229, 31/10/2003).

Speciale Europese Beschermingszones:

De ankerplaats bevat een deel van het Habitatrichtlijngebied 'Bossen van de Vlaamse Ardennen en andere Zuidvlaamse bossen' (gebiedscode BE2300007). De aanduiding van de ankerplaats respecteert het principe van de stand-still volgens Natura 2000.

Erkende natuurreserveaten:

'Middenloop Zwalm' (Zwalm, Zottegem en Brakel; ca 80 ha, Natuurpunt vzw)

Traditionele landschappen:

Als traditioneel landschap worden volgende valorisatieperspectieven voorop gesteld:

- voor de regio 'Land van Zottegem':
- vrijwaren resterende open ruimten door weren en bufferen van bewoning en infrastructuur;
- accentueren van de landschappelijke structuur door benadrukken van de perceptieve kwaliteiten van het reliëf en de valleien;

- optimaliseren mobiliteit.
- Voor de Zwalmstreek:
- vermijden van lintbebouwing en groeperen van de nieuwbouw bij bestaande kernen;
- vrijwaren van de kwaliteit van de open ruimte (visuele vervuiling);
- bestrijden bodemerossie;
- herstellen en intact houden van de KLE en het bocagekarakter in de valleien.

Beschermingen als monument, stads- of dorpsgezicht en landschap:

Monument:

- Zwalm (Rozebeke), O.L. Vrouwkerk, K.B. 16.07.1938;
- Zwalm (Rozebeke), Kerkhofmuur van het aanpalende kerkhof van Onze-Lieve-Vrouwkerk, M.B. 12.10.1974;
- De Pede's molen (waterradmolen met inbegrip van werktuigen): Krekelstraat 48 (Hundelgem), M.B. 23.10.1981;
- Zwalm (Munkzwalm), Watermolen "Zwalmmolen" Rekegemstraat 23, M.B. 07.03.1994;
- Zwalm (Nederzwalm), Biestmolenstraat 3: hoeve, meer bepaald de stal met inrijpoort, woonhuis met aanpalende inrijpoort, schuur en de kleine stal, M.B. 25.11.1985;
- Zwalm (Nederzwalm), Biestmolen 18: watermolen "Ter Biest", molengebouw, sluiswerk en lossluizen, goten met alle toebehoren, keermuren van de maalgeul en alle roerend goed en toebehoren van de watermolen, M.B. 28.07.1983;
- Zwalm, Galerijpad 2: IJzerkotmolen (watermolen) met molengebouw, keermuren van waterradgeul, sluiswerk, waterrad, roerend werk, alle werktuigen en aandrijving, houten sluiswerk en sluisuren ter hoogte van en tussen vijver en Zwalmrivier, M.B. 14.06.1985;
- Zwalm (Nederzwalm), Biestmolenstraat 8: Vanderlindensmolen, molengebouw, alle sluiswerk, alle bruggen en overgangen, keermuren, alle roerende en staande werk met inbegrip van de elektrische motor ACEC, M.B. 14.06.1985;
- Zwalm (Nederzwalm), Alle Heiligenkerk, M.B. 12.10.1994;
- Zwalm (Nederzwalm), Neerstraat 4: pastorie, M.B. 12.12.2002;
- Zwalm, Jagersboom, M.B. 20.12.2010;
- Zwalm, Twee linden, M.B. 20/12/2010;
- Zwalm (Hundelgem), Hundelgemsebaan: Sint-Amanduskerk, M.B. 30.07.1998;
- Zwalm (Rozebeke), Sint-Denijskerk, K.B. 13.07.1945;
- Zwalm (Roborst), Het kasteel van Roborst Borstekouterstraat 58, M.B. 19.11.1996;
- Zwalm (Roborst), De ruïne met kelders van het vroegere kasteel, M.B. 19.11.1996;
- Zwalm (Roborst), Het koetshuis van het kasteel, M.B. 19.11.1996;
- Zwalm (Roborst), Borstekouterstraat 56 en 60: de voormalige dienstgebouwen van het kasteel van Roborst, M.B. 19.11.1996;
- Zwalm (Roborst), De inkompartij tot het kasteeldomein, M.B. 19.11.1996;
- Zwalm (Roborst), De motte nabij het kasteeldomein, M.B. 19.11.1996;
- Zwalm (Roborst), De kerkhofmuur met inkompijlers bij de Sint-Dionysiuskerk, M.B. 19.11.1996;
- Zwalm (Roborst), Borstekouterstraat: kasseiweg met inbegrip van de zijbermen, kerkplein en kerkhof in de dorpskom van Roborst, M.B. 27.04.2001;
- Zwalm, Tweelaags woonhuis van het stedelijk type met bijgebouwen rond binnenkoer Machelgemstraat 60, M.B. 17.07.2000;
- Zwalm, Machelgemstraat 56: Bostmolen (watermolen) met cultuurgooederen die er integrerend deel van uitmaken, inzonderheid bijhorende uitrusting en decoratieve elementen, alsook waterrad, sluiswerk en oeververdedigingen die aan molen en sluiswerk palen, M.B. 4.12.2003;
- Zwalm (Roborst), Vier linden op het Kerkplein, M.B. 27.04.2001;
- Zwalm (Roborst), De watermolen, genaamd "Bostmolen" met inbegrip van de cultuurgooederen die er integrerend deel van uitmaken, M.B. 04.12.2003;
- Zottegem (Strijpen), De watermolen (met inbegrip van de technische installatie) en de gebouwen rond de binnenkoer, K.B. 08.09.1981;
- Zottegem (Velzeke), Sint-Martinuskerk, K.B. 22.12.1936;

- Zottegem (Velzeke), Grauwzusterklooster (gelijkvloers en kapel), K.B. 11.09.1979;
- Zottegem (Velzeke), Schaliënhof, K.B. 11.09.1979;
- Zottegem (Velzeke), Watermolen (Driesmolen) Beugelstraat 44, M.B. 07.12.1983;
- Zottegem (Velzeke), De archeologische site A & B, M.B. 08.03.1993;
- Zottegem (Velzeke), Kasseiweg: Paddestraat, M.B. 30.03.1995;
- Brakel (Michelbeke), Boembeke nr. 16 Watermolen genaamd "Boembekemolen" met inbegrip van de kelder onder de woning, de watergevel ter hoogte van de woning, de cultuurgoederen die er integrerend deel van uitmaken, M.B. 03.02.2005;
- Brakel (Michelbeke), Orgel in de Sint-Sebastiaankerk, M.B. 19.08.1980
- Zottegem (Sint-Maria-Oudenhove), 17de-eeuws poortgebouw van kasteel Norman, K.B. 19.12.1980;
- Zottegem, Paddestraat 54: Hof De Moriaan (oude vleugel), K.B. 16.06.1978;
- Zottegem (Strijpen) Moeielos + Vierschaar + Vollander: populier bij Vierschaar op Vollanderkouter, M.B. 12.06.2001;
- Brakel (Elst), Terwalle: Knotbomenrij (Zwarte populieren), M.B. 20.12.2010;
- Brakel (Elst), Sint-Appoloniastraat 2: pastorie, M.B. 12.12.2002;
- Brakel, Heyveld 27: Hof te Nieuwpoort, M.B. 17.01.1985.

Dorpsgezicht:

- Zwalm (Nederzwalm), Kerkomgang met statie en bakstenen muur (aan zijde van het koor van een gekasseid pleintje afgesloten door inkompijlers met gietijzeren hek) en huis (Hoogstraat 4), M.B. 12.10.1994;
- Zwalm (Nederzwalm), Biestmolenstraat 8: Vanderlindensmolen met omgeving, M.B. 14.06.1985;
- Zwalm (Nederzwalm), Biestmolen 18: watermolen "Ter Biest" met zijn omgeving, M.B. 28.07.1983;
- Zwalm (Munkzwalm), Rekegemstraat 29: omgeving van de watermolen, genaamd "Zwalmmolen", M.B. 7.03.1994;
- Zwalm, Krekelstraat 99: de Pede's molen met zijn onmiddellijke omgeving, M.B. 23.10.1981;
- Zwalm (Hundelgem), Hundelgemsebaan: kerkhof van de Sint-Amanduskerk, kerkhofmuur en de aan de west- en de noordzijde palende bebouwing, M.B. 30.07.1998;
- Zottegem (Velzeke), Grauwzusterklooster (oude delen en kapel) en Schaliënhof met hun onmiddellijke omgeving, K.B. 11.09.1979;
- Zottegem, Paddestraat 54: Hof De Moriaan met onmiddellijke omgeving, M.B. 16.06.1978;
- Zottegem (Velzeke), Beugelstraat 44: watermolen met onmiddellijke omgeving, M.B. 07.12.1983;
- Zwalm (Roborst), De dorpskom van Roborst, M.B. 19.11.1996;
- Zwalm (Roborst), Kasteeldomein van Roborst met ommuring en aanhorigheden, M.B. 19.11.1996;
- Zwalm (Roborst), Onmiddellijke omgeving van de Bostmolen, M.B. 17.07.2000;
- Zwalm (Roborst), Watermolen en de gebouwen rond de binnenkoer, met hun onmiddellijke omgeving, K.B. 08.09.1981;
- Brakel, Het kasteeldomein Norman tot en met de omwalling en met inbegrip van de bomendreef, K.B. 19.12.1980;
- Brakel, De onmiddellijke omgeving van het Hof te Nieuwpoort, M.B. 17.01.1985.

Landschap:

- Zwalm/Zottegem, Paddestraat: Kasseiweg, K.B. 02.04.1981.
- Zwalm, Rozebeke, Het kerkhof rondom de O.L. Vrouwekerk, K.B. 12.04.1974.

Categorie waterlopen:

De binnen de ankerplaats aanwezige beken in stroomafwaartse volgorde (van zuid naar noord):

- Molenbeek te Brakel: 3^e categorie;
- Beek zonder naam (zijbeek van de Zwalmbeek): 3^e categorie / zijbeken: niet geklasseerd;
- Zegelaarbeek: 2^e categorie / zijbeek: 3^e categorie;
- Beek zonder naam (zijbeek van de Zwalmbeek): 3^e categorie;

- Beek zonder naam (zijbeek van de Zwalmbeek): 3^e categorie;
- Marebeek: 3^e categorie / zijbeken: niet geklasseerd;
- Dorenbeek: 3^e categorie / zijbeken: niet geklasseerd;
- Beek zonder naam (zijbeek van de Zwalmbeek): bovenloop: niet geklasseerd / benedenloop: 2^e categorie;
- Boembeek: 3^e categorie;
- Beek zonder naam (zijbeek van de Zwalmbeek): bovenloop: niet geklasseerd / benedenloop: 3^e categorie;
- Beek zonder naam (zijbeek van de Zwalmbeek): 3^e categorie / zijbeken: 3^e categorie en niet geklasseerd;
- Traveinsbeek met zijbeek: 3^e categorie;
- Beek zonder naam (zijbeek van de Zwalmbeek): bovenloop: niet geklasseerd / benedenloop: 3^e categorie;
- Molenbeek te Zottegum: 2^e categorie / zijbeek: niet geklasseerd;
- Fonteinbeek: 3^e categorie;
- Zwedebeek: 2^e categorie;
- Passemarebeek: bovenloop: 3^e categorie / benedenloop: 2^e categorie;
- Meiersmeerswaterloop: 3^e categorie;
- Bosvijverloop: 3^e categorie;
- Meesterbazenloop: 3^e categorie;
- Beek zonder naam (zijbeek van de Zwalmbeek): 3^e categorie;
- Frankstalloop: 3^e categorie;
- Zijpgrachtloop: 3^e categorie;
- Meierbolwaterloop/Waalbeek: 3^e categorie;
- Beek zonder naam (zijbeek van de Zwalmbeek): 3^e categorie;
- Peerdestokbeek (Perlinckbeek): 2^e categorie;
- Zwalmbeek: bovenloop: 2^e categorie / benedenloop: 1^e categorie.

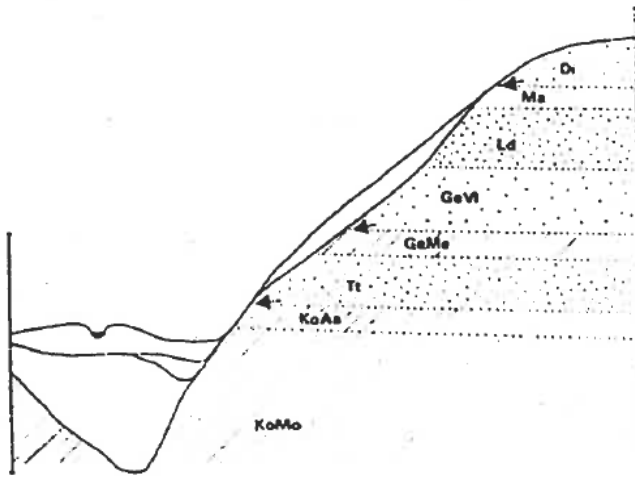
5. Omschrijving

De ankerplaats is gelegen in de Vlaamse Ardennen. Deze regio wordt gekenmerkt door een uitgesproken **reliëf**verschillen, welke mede de waarden van het landschap bepaalt die aan de basis liggen voor de afbakening en aanduiding van de ankerplaats.

Voor de verklaring van de opbouw van het huidige landschap van de Zwalmvallei moeten we terug gaan tot het Tertiair. Gedurende deze periode wordt het gebied regelmatig overspoeld door verschillende transgressies met als laatste de Diestiaanzee. Afwisselend worden gedurende deze transgressies klei- en zandlagen afgezet.

Tijdens de laatste ijstijd (Weichsel) wordt niveo-eolisch materiaal (loess) aangevoerd. Op de heuveltoppen werd plaatselijk een vrij dik en vruchtbaar leempakket afgezet. Op de hellingen, of de valleiwallen, zijn de afzettingen dunner. Zowel de heuveltoppen als de hellingen zijn onderhevig aan erosie die nu nog in min of meerdere mate doorgaat. In de valleien werd dit meegevoerde materiaal afgezet (colluvium).

De erosie gaat al een miljoen jaar zijn gang en heeft een smal ingesneden dal gevormd. De noordelijke valleiwal verheft zich opmerkelijk vlugger dan de zuidelijke flank, die zachtjes in de alluviale vlakte overgaat. De noordoostelijke hellingen op hun beurt zijn opmerkelijk steiler dan de zuidwestelijke hellingen. Deze asymmetrie vindt zijn oorsprong in de ijstijden. Op de valleiwallen ten noorden en ten oosten van de rivier smolt de sneeuw vaker weg dan op deze ten westen en ten zuiden. Hierdoor konden de afvlakkende erosieprocessen, geactiveerd door de afstroming van smeltwater en door de vorst-dooicyclus, langer inwerken op de westelijke en zuidelijke hellingen. Deze hellingen vervlakten bijgevolg sneller dan de noordelijke en oostelijke hellingen. Bovendien wordt de waterloop door de afzetting van geërodeerd materiaal van de zuidelijke en westelijke hellingen steeds meer naar het oosten geduwd, wat de steilere noordoostelijke helling nog eens extra ondermijnde.

Figuur 1: locatie van bronniveaus (bron: De geomorfologische kaart van het Zwalmbekken)

Door het erosieproces werden vrij diepe valleien uitgeschuurd, waardoor het tertiaire materiaal lokaal in de steile valleiflanken dagzoomt. Op locaties waar afwisselend ondoorlatende en doorlatende lagen worden aangesneden, ontstaan er bronniveaus. O.a. op de gronden waar de ondoorlatende (klei)laag dagzoomt, bevinden zich een aantal bronzones.

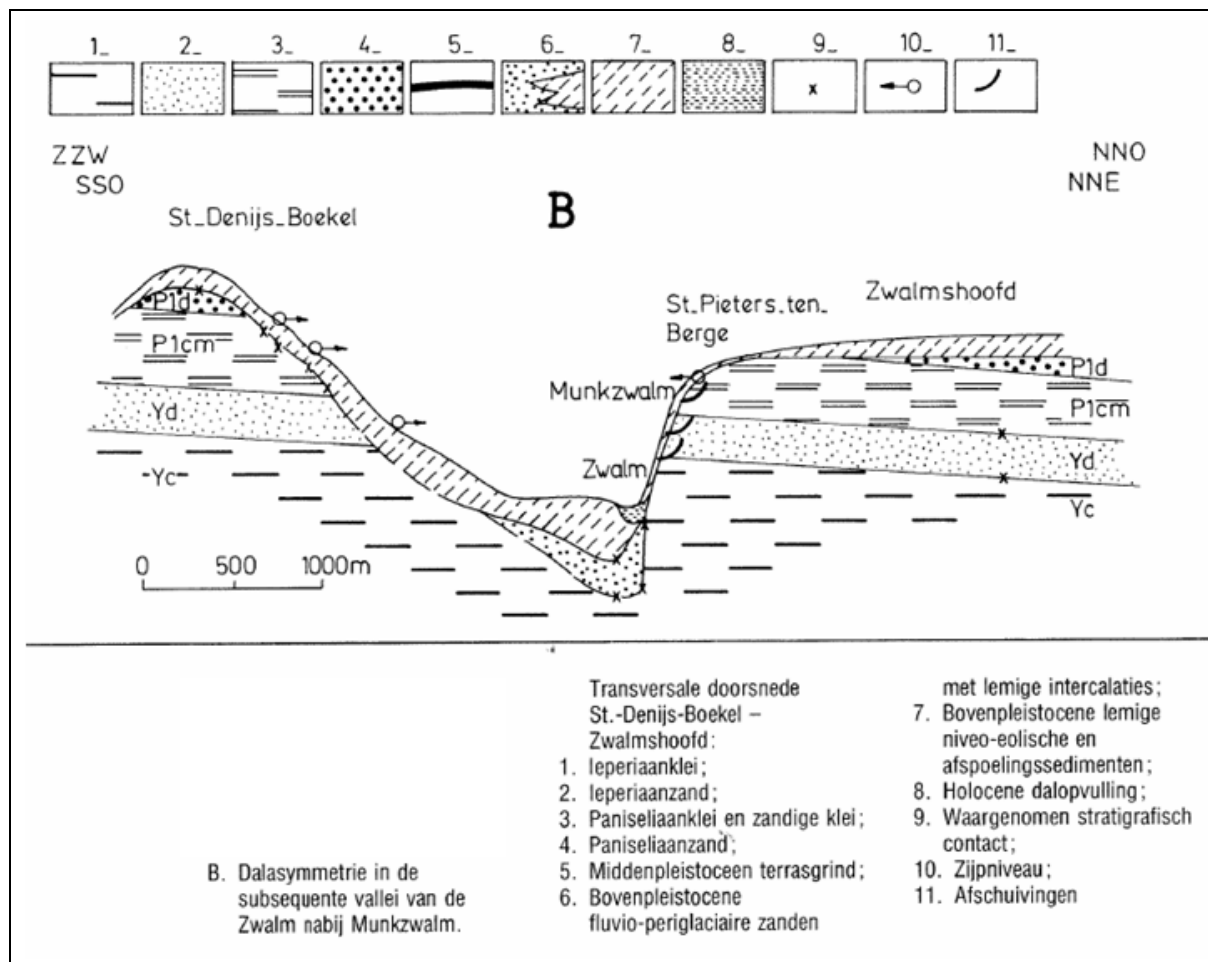
De noordelijke en oostelijke flanken van de asymmetrische vallei worden onderbroken door enkele relatief korte zijbeken. Deze gebieden met terugschrijdende erosie zijn interessant omwille van de fysische verscheidenheid. De verschillende bronnen zijn gelegen in bronamfitheaters en hebben vaak een erosief karakter.

In de vallei zijn heel wat gebieden onderhevig aan kwel ten gevolge van een onderliggende, zwaar ondoorlatende kleilaag (Formatie van Kortrijk). Zo ondermeer het hele gebied te Brakel tussen Heiveld en St.-Jansveld, langs beide zijden van de Zwalm.

In de ankerplaats vinden soms hellingsprocessen, zoals grondverschuivingen of 'verglijdingen', plaats. De verschuivingen ontstaan steeds op een steile helling waar een (kleiige) zandlaag op een ondoorlaatbare kleilaag rust. Vooral na een langdurige regenperiode kan het zand afschuiven op de onderliggende klei die een glijlaag vormt. Dit fenomeen doet zich frequenter voor wanneer de zandlaag glauconietkorreltjes bevat. Dit mineraal kan immers enorm opzwellen als het nat wordt. De verschuivingen zijn een typisch geomorfologisch fenomeen voor de Vlaamse Ardennen want hier vinden we én steile hellingen, én aardlagen die veel glauconiet bevatten, én heel wat grondwaterlagen om dit mineraal te doen opzwellen. Ten gevolge van deze verglijdingen op de steile hellingen ontstaan onregelmatige 'trapvormige' hellingen.

In de Zwalmvallei komen er op verschillende locaties steilranden voor. Deze zijn door toedoen van de mens ontstaan. Om krachten te sparen werd de landbouwgrond op de steile hellingen indertijd parallel aan de hoogtelijnen bewerkt. Hierbij werd bij het ploegen de aarde vooral naar omlaag gegooid en schoof de hogerop liggende aarde dus de helling naar beneden. Bovendien lieten de landbouwers destijds tussen de steile akkerpercelen een strook grond onbewerkt. Om het afspoelen te verhinderen, werden deze 'vage' gronden frequent aangeplant met struiken. Wanneer dan toch materiaal erodeerde, hoopte het zich op net boven de struikengordel. Beide ingrepen hebben er in de loop van de eeuwen toe geleid dat de akkers minder steil werden en dat er tussen de akkers steilranden ontstonden.

Bij overstromingen van de Zwalm werd in de vallei ook materiaal afgezet (alluvium). Als de rivier buiten haar oevers treedt, worden eerst de zwaarste deeltjes (zand) afgezet. Deze zandige ophogingen noemen we de oeverwallen. Dit proces herhaalt zich bij iedere overstroming en op lange termijn wordt de oeverwal steeds hoger en breder en vormt zo een natuurlijke verhoging van zandig sediment. De lichtere kleideeltjes bezinken verder van de rivier af en vormt de zogenaamde komgronden. De Zwalm heeft oeverwallen tussen de Kasteelstraat (Brakel) en de Berendries (Michelbeke) en in de Bruul. Op de tussenliggende stukken heeft de Zwalm natuurlijke steile oevers van soms meer dan 1m hoog.

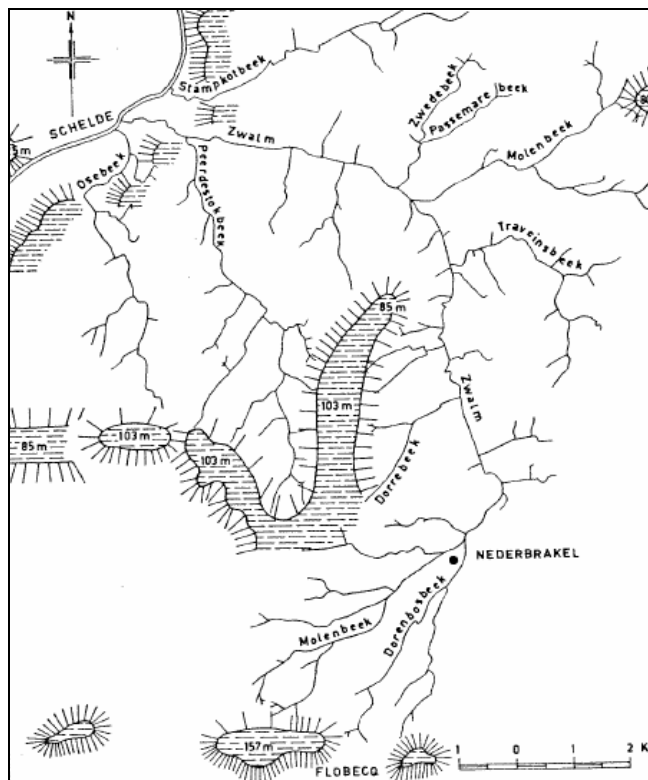
Figuur 2: Dalasymmetrie van de Zwalmvallei nabij Munkzwalm (bron: De Moor en Pichard)

Het **hydrografische** Zwalmbekken bevindt zich in het interfluvium van de Schelde en de Dender en behoort tot het stroomgebied van de Boven-Schelde.

De Zwalm heeft een grillig patroon dat ontstaat uit de samenloop van een waaivormig bronbekken. De bovenloop is samengesteld uit acht beken. Ter hoogte van Nederbrakel convergeren deze beken in één vallei, de vallei van de Zwalmbeek. De loop van de Zwalm is vervolgens consequent tot voor de kouterrug van Velzeke waar hij westwaarts afbuigt naar de Schelde en vervolgens een subsequent verloop heeft.

De bronnen van de bovenloop van de Zwalmbeek ontspringen hoog (+120m à +110m TAW) op de Bartonianakleilaag van de beboste noordhelling van de hoge heuvelkam Kluisberg-Levierenbos, meer bepaald in het Brakelbos en het Bois de la Louvière (Levierenbos).

Grof geschetst ligt het bekken ten noorden van de beboste heuvels van Flobecq en strekt het zich uit tot over Nederbrakel en Zottegem in het oosten en tot Oudenaarde en de Schelde ten westen. De Zwalm mondt uit in de Boven-Schelde te Nederzwalm en Welden. De lengte van de hoofdstroom bedraagt ca. 19 km.

Figuur 3: Grillig patroon van de Zwalm (bron: De geomorfologische kaart van het Zwalmbekken)

Het verval van de Zwalm is 1,5m/km. Men heeft van dit verval nuttig gebruik gemaakt voor het bouwen van watermolens. Op de Zwalm zijn door de VMM 4 automatische klepstuwen geplaatst die operationeel zijn sinds 1981, namelijk aan de Terbiestmolen, de IJzerkotmolen, de Zwalmmolen en de Bostmolen. Deze stuwen hebben tot doel de vroeger regelmatig voorkomende overstromingen tegen te gaan.

De overgang tussen waterloop, de vallei en valleirand is rijk aan gradiënten. Op de steile flanken (vaak rond de bronzones) en in de valleien (rivier- of beekbegeleidend of op de valleiübergang) vinden we zeer waardevolle maar gefragmenteerde oud-boscomplexen met een karakteristieke **flora en fauna** (waaronder een uitgesproken voorjaarsflora). Aansluitend op deze boscomplexen komen waardevolle grasland-, ruigte- en mantel-zoomvegetaties voor. Populierenbossen komen op vele locaties in de Zwalmvallei voor. Natte hooilanden komen voornamelijk t.h.v. de middenloop voor (de vallei is daar breder dan in de benedenloop).

Het volledige stroomgebied van de Zwalm is van belang voor de migratie en behoud van populaties van Europees en gewestelijk beschermde soorten (beekprik, rivierdonderpad, beekforel, gewone bronlibel, beekloper, vuursalamander).

Er bevinden zich drie grote reservaatkernen in dit gebied: het Vossenhol, de Boterhoek en het Jansveld. De Boterhoek ligt op het grondgebied van Michelbeke (Zwalm). Het is een verzameling van afzonderlijke perceeltjes, vooral vochtige hooilanden. Deze hooilandjes worden afgewisseld met vochtige bossen met een rijke voorjaarsflora. Ook het Jansveld is een combinatie van bosjes en drassige weilanden. In de twee grootste weiden wordt beheer uitgevoerd in functie van de lente- en zomerbloei (geen bemesting, maaien en hooien na bloei en zaadzetting). Het Vossenhol en het Kloosterbos liggen op het grondgebied van Sint-Maria- Oudenhove. Het Vossenhol is een reservaat met voedselarm grasland en hakhoutbos met o.a. Sporkehout, Berk, Linde, Zomereik en Gewone es. In dit kleine reservaat vinden we een uitzonderlijke situatie: een dikke rijke leemlaag, maar niettemin weinig bemeste graslanden met een uitzonderlijke bloemenrijkdom (Valse salie, Mannetjesereprijs, Gevlekte orchis,...). Aansluitend aan het Vossenhol bevindt zich het Kloosterbos, sinds 1978 eigendom van Gemeente Zottegem en beheerd door ANB. Het is een lang en smal bos op een noordwest gerichte helling (zandleem en kleigrond, met bronvorming). Oorspronkelijk was dit een waardevol eiken-beukenbos, maar helaas werden die grotendeels vervangen door populier, waardoor de

oorspronkelijke bronvegetatie (o.a. Goudveil) verdrongen wordt door Brandnetel. Er zijn drie zones te onderscheiden: het zuidelijke deel is nog een restant van het vroegere eiken-beukenbos, waar de beuken nu de bovenhand krijgen en stilaan de eiken verdringen. Het centrale deel is een jong populierenbestand en in het noordelijke deel wordt het oudere populierenbestand geleidelijk vervangen met Zomereik en Linde en Gewone es.

Kasteeldomeinen en parken zijn belangrijke groene entiteiten en kunnen als geïsoleerde natuurkernen hoge natuurwaarden bezitten. Een aantal beekvalleien, zoals de Munkbosbeek en de Ossebeek zijn structuurbepalend voor de natuurlijke structuur van deze regio.

Bomen en andere houtige elementen in het landschap vertellen ons vaak wat meer over het landgebruik, oude beheertechnieken of oude gebruiken en hebben dus soms een belangrijke erfgoedwaarde. Binnen de ankerplaats zijn een groot aantal houtige elementen met erfgoedwaarde aangeduid (Inventaris voor Houtige Beplanting met Erfgoedwaarde, IHBE). Deze erfgoedelementen vertegenwoordigen samen een complex van erfgoedwaarden:

- *schaduwbomen (bij Vanderlindesmolen, Pedes molen, Driesmolen)*

Deze bomen zijn geplant als zonnescherm om het uitdrogen van het (oorspronkelijk) houten watermolenrad te voorkomen.

- *weerhaag (Biestmolenstraat, Boembekestraat)*

Eén van de voormalige functies van hagen was de veekering (=weerhaag). Die hagen bestonden dan bij voorkeur uit doornige struiken. Oorspronkelijk werd vooral meidoorn aangeplant en vaak vulde de haag zich spontaan met Sleedoorn, Hulst, Hazelaar, Braam, Heggeroos en/of Hondсроos aan. Rond bebouwing hadden de hagen, net zoals nu, een zuiver ornamentele functie. In historisch opzicht waren Olm, Haagbeuk en Taxus (Spaans hout) de belangrijkste haagsoorten. Andere gebruikte soorten waren Beuk en Hulst en vooral vanaf de 19de eeuw Wilde liguster.

- *hoekbomen (Dries-te-Latem, Krekelstraat, Kortendries, Boembekestraat, Machelgemstraat, Hundelgem)*

Een hoekboom wordt op de hoek van een perceel geplant om de grens aan te duiden.

- *erfplanting (Gaverbosdreef, Bruul, Bruggenhoek, Bostmolen)*

Erfplanting duidt de grens aan van het erf en geeft bijkomend opbrengst van ambachts-, brand-, bouw-, geriefhout of soms loofvoeding.

- *houtkanten (Bruul, Noordlaan, Krekelstraat)*

De meeste van deze hakhoutkanten bestaan uit Hazelaar, Gewone es, Haagbeuk, Olm, Zwarte els, Gewone vlier, Rode kornoelje en/of Gelderse roos.

- *Jagersboom (Ten Berge Kouter)*

De Jagersboom markeert de voormalige gemeentegrens tussen Munkzwalm en Hundelgem, is er ingeplant op een splitsing van wegen, en vervult een historisch gegroeide functie als ontmoetingsplaats, o.a. voor jagers. Als gekandelaarde boom betreft het eveneens een beheersvorm uit het verleden, met als secundaire functie de productie van snoeihout voor diverse doeleinden.

- *kapelboom (Krekelstraat, Boembeke, Poorterie, Vissegem, Lepelstraat, Rozenhoek)*

De boom vormt een historische eenheid met het religieus bouwkundig element. Vaak werden bij religieuze kunstwerken lindes aangeplant. De linde staat immers symbool voor zuivering en liefde.

- *kaphaag (Krekelstraat, Bruggenhoek, Kamperstraat, Boembekestraat, Paddestraat, Bijstierstraat)*

Dit type houtkant komt enkel voor in de Vlaamse Ardennen. Het is eveneens een knotbomenrij maar de plantafstand is kleiner (0,30 m tot 1 m) en de kaphoogte lager (1,30 m tot 2 m). In tegenstelling tot knotbomen werd dit type bijna uitsluitend gevonden bij oude woningen. De meeste kaphagen bestaan uit Gewone es. In een recenter verleden werd het hout uit kaphagen (Gewone es, Haagbeuk, Veldesdoorn) vooral als geriefhout gebruikt, o.a. voor stelen van spades en bezems. De kaphaag is ook vaak een markering of voor het vastleggen van kadastrale grenzen.

- *knotbomen (Bruggenhoek, Boembekestraat)*

Erg gekend zijn de knotwilgen en knotpopulieren, maar oorspronkelijk werden in de Vlaamse Ardennen bijna alle soorten geknot en zelfs beduidend meer dan in andere streken: Gewone es, Haagbeuk, Zomereik, Olm, Zwarte els, Grauwe abeel, Veldesdoorn. Het hout werd gebruikt als ambachts-, brand-, bouw-, geriefhout of soms loofvoeding.

- *dorpsbomen (Roborst)*

Het gaat hier om een centrale dorpsboom waar mensen elkaar treffen, even afkoelen in de schaduw en in gesprek raken. De bomen vormen een plek van ontmoeting.

- *grensboom (Rekelberg)*

Monumentale solitaire boom die een grens markeert.

- *vrijheidsboom (Elst)*

Bomen kunnen een historisch belang hebben als ze geplant zijn ter herinnering aan een historische gebeurtenis. Het aanplanten van een vrijheidsboom gebeurde tijdens de Hollandse bezetting (1815) en bij de onafhankelijkheid van België (1830). Herdenkingen van deze gebeurtenissen worden ook vaak herdacht met een boom (bvb. 100-jarig bestaan van België).

- *Zwarte populieren (Elst)*

Zwarte populier behoort tot een van de zeldzaamste boomsoorten in Vlaanderen. Ze vormen als dusdanig een belangrijk genenreservoir voor de regio.

- *gerechtsboom (populier bij vierschaar op de Vollanderkouter)*

De populier staat op een plaats waar weleer de vierschaar gehouden werd voor de ingezetenen van omliggende parochies. Verschillende oude wegen komen hier nog samen.

- *welkomstboom (Kerkstraat Hundelgem, Boekendries)*

Aan de inkom van oude boerderijen staan vaak lindes. Men noemde deze bomen 'de wachters' omdat ze het ongewenste gespuis weg hielden van het erf. Soms werden ze ook welkomstbomen genoemd omdat men pas welkom was nadat men de zuiverende werking had ondergaan door onder lindes door het erf te betreden.

- *kasteeldreef (kasteel Lilare)*

- *oude meidoorn, hazelaars, mispel op stam, opgaande wilgen, ...*

Binnen de ankerplaats werden **archeologische vondsten** aangetroffen uit de Steentijd, de Gallo-Romeinse tijd en de Middeleeuwen. Gezien het soms losse vondsten betreft, kunnen we niet altijd spreken van archeologische sites. De aanwezigheid van archeologisch materiaal duidt echter op menselijke activiteiten. In hoofdstuk 6 wordt een overzicht gegeven van de archeologische sites in de ankerplaats, die tevens op kaart zijn aangeduid. Het betreft gegevens die ontleent zijn aan de CAI (Centraal Archeologische Inventaris). Mogelijke lacunes in de archeologische gegevens kunnen aanwezig zijn, doordat bepaalde zones nog niet werden geïnventariseerd.

Bodemvondsten binnen de ankerplaats wijzen op vroege bewoningsvormen vanaf het nieuwe steentijdperk, **het neolithicum** (5000 – 2100 voor Chr.). In Nederzwalm vond men in 1986 tijdens veldprospectie gepolijste silexbijltjes en pijlpunten, wat echter nog niet wijst op een vroege sedentaire bewoning. De mensen waren toen nog jagers en voedselverzamelaars en hadden geen vaste standplaats.

Vanaf het midden-neolithicum lijkt het zuidelijke deel van Oost-Vlaanderen, met het verschijnen van de Michelsbergcultuur, verregaand geneolithiseerd.

In ruimer geografisch perspectief ontplooiden zich in de **bronstijd** (2100 – 750 voor Chr.) handelsbetrekkingen over heel Europa. Bij gebrek aan degelijke landwegen zal de Schelde wellicht een belangrijke rol hebben gespeeld als transportweg. In de Vlaamse Ardennen werd tot op heden slechts heel weinig materiële vondsten uit de bronstijd aangetroffen. Toch is er binnen de ankerplaats in Velzeke, ter hoogte van de Molenweg-Wijngaardshaag een vlakgraf gevonden met vijf urnegraven, daterend uit de bronstijd (CAI 500000).

De geleidelijke overgang van de brons- naar de **ijzertijd** (750 – 50 voor Chr.) hangt samen met de invasie van Keltische volkeren uit Zuid-Duitsland. De schaars aangetroffen archeologica van de ijzertijd hebben vooral betrekking op grafvelden.

Binnen de ankerplaats zijn al enkele vondsten uit de ijzertijd geregistreerd. In Velzeke in de Paddestraat werd een vlakgraf ontdekt waarrond aardewerk, beenderresten en 41 incineratiegraven (waarvan 29 urnegraven) lagen (CAI 500013). Wat verderop, aan de Molenweg, zijn ook twee kuilen aangetroffen (CAI 500000). Deze vondsten duiden op de aanwezigheid van een embryonale woonkern uit de late-ijzertijd.

Het gebied wint vooral aan belang in de **Gallo-Romeinse periode** (50 v. Chr. – 406 na Chr.). De Belgische Galliërs werden tijdens de militaire veroveringstochten van Caesar (57-51 voor Chr.) onderworpen en nadien geleidelijk geromaniseerd. De regio ten oosten van de Schelde noemde voortaan de civitas Nerviorum, een onderdeel van de provincie Gallia Belgica met Bavai als administratief centrum.

Al in de aanvangsfase van de Romeinse kolonisatie waren de Vlaamse Ardennen degelijk ontsloten door een wegennet. Deze tracés werden oorspronkelijk aangelegd ten behoeve van het leger, en dit zowel voor troepenbewegingen als voor de logistieke ondersteuning (o.a. bevoorradings). Vanaf het midden van de eerste eeuw deden deze militaire wegen vooral dienst als handelswegen en transportaders voor allerlei producten en grondstoffen. Velzeke lag op een niet onbelangrijk knooppunt van twee Romeinse wegen. Bij een systematisch onderzoek van de weg Blicquy-Velzeke, die grotendeels onder bestaand wegtracé ligt, kon het historisch verloop ervan gereconstrueerd worden en de opbouw plaatselijk onderzocht worden. Ook op de Paddestraat werd een archeologisch onderzoek uitgevoerd. Daaruit bleek dat het tracé deel uitmaakte van de baan van Boulogne-sur-Mer naar Tongeren. De terrasvormige aanleg verwijst wel naar een voor-Romeins karakter van dit tracé.

Intensief archeologisch onderzoek gedurende decennia toonde aan dat er zich in de vroeg-Romeinse tijd in Velzeke een legerplaats bevond met een defensief systeem bestaande uit spitsgrachten, een aarden wal en een houten palissade. Hoogstwaarschijnlijk werd het opgericht ten tijde van keizer Augustus. Deze legerplaats bevond zich op de zuidwestelijke rand van een plateau tussen de vallei van de Molenbeek en de Passemarebeek.

In Velzeke bestond tijdens de Romeinse tijd een belangrijk legerkamp (castrum). Het was ongeveer 5 ha groot en lag ten noordwesten van de huidige dorpskom, in de buurt van de kruising van de Romeinse tracés Blicquy-Velzeke en Bavai-Gent en boven op de smalle waterscheidingkam tussen de beekdalen van de Passemarebeek en de Molenbeek. De weg heeft het langwerpige karakter van de vicus mee bepaald en was van cruciaal belang voor de ontwikkeling en de bloei van de handelsnederzetting. Het castrum verloor weliswaar vrij snel zijn militaire functie en werd een Gallo-Romeinse nederzetting (vicus) met verschillende zelfstandige boerderijen (villae) en zelfs met twee heiligdommen. Opgravingen resulteerden in een open bebouwing langs een kwadratisch stratenpatroon. Het inheemse, houten vakwerkhuis werd aan het einde van de 1e eeuw vervangen door stenen woningen uit streekeigen bouwmaterialen. Drie eeuwen lang was het bescheiden Velzeke dé voornaamste nederzetting in het interfluvium tussen de Schelde en de Dender.

In de regio van de Vlaamse Ardennen lagen drie belangrijke nederzettingen (vici): Velzeke, Kruishoutem en Melden. De Gallo-Romeinse en Frankische perioden, even wel met tussenperiodes van duidelijke bosregeneratie, zijn beiden ingrijpend geweest voor de ontwikkeling van het landschap.

Verspreid binnen de ankerplaats zijn er talrijke concentraties van Romeinse vondsten (bouw materiaal, keramiek, ...) die verwijzen naar agrarische bedrijven die hier naar Romeins model werden gebouwd. Zij legden zich toe op graanproductie en veeteelt. Tot nog toe werden er in Zuid-Oost-Vlaanderen een tweehonderdtal in kaart gebracht, 14 daarvan vallen binnen de afbakening van de ankerplaats.

Het verval van de Gallo-Romeinse beschaving gaat gepaard met de invallen van de Franken en luidt de **middeleeuwen** (5^e-15^e eeuw) in. Sporen van deze periode zijn heel schaars. Vooral grafvelden werden er teruggevonden.

Een opvallend gegeven zijn de verscheidene relictten in Ruddershove. Voor de 12de eeuw was Ruddershove een miniatuuordomein van niet meer dan 140 ha. De naam doet vermoeden dat het in de 8ste of 9de eeuw gesticht is als landbouwexploitatie. Het bleef een aparte heerlijkheid (met eigen vierschaar en heerlijke kapel). Dit alles is ondertussen verdwenen, de oude woonkern Ruddershove is verlaten maar de sporen van deze bewoning (met o.a. resten van de molen, funderingen van de kerk, e.d.) zijn nog grotendeels bewaard in de ondergrond. Deze unieke situatie betekent een uitzonderlijk archeologisch gegeven.

Ook de site van de motte van Roborst en de vermoedelijke locatie van de motte van Strijpen vinden hun oorsprong terug in de middeleeuwen.

Velzeke blijft doorheen de middeleeuwen een site van belang. De kerksite gaat terug tot de Karolingisch-Ottoonse periode. Sporen van een halle uit de volle middeleeuwen tonen het belang van het dorp in die periode aan.

De algemene **cultuurhistorische ontwikkeling** in het bekken van de Zwalm staat sterk in relatie tot de geologische, geomorfologische, bodemkundige, hydrologische eigenschappen van de streek.

De aanwezigheid van vruchtbare leemgronden op de heuvelruggen brachten vroege landbouwontginningen met zich mee. De eerste landbouwactiviteiten, zowel akkerbouw als veeteelt, dateren uit de Michelsbergcultuur (midden-neolithicum). De eerste landbouwers-veetelers vestigden zich bij voorkeur op vooruitspringende en dominerende heuveltoppen, vaak op plaatsen die al in het mesolithicum door de mens waren aangedaan. Gronden met de meest gunstige waterhuishouding werden het eerst ontbost en voor het eerst tot permanent akkerland getransformeerd.

Met de komst van de Romeinen werd de landbouw in de Vlaamse Ardennen voorgoed gevestigd en schrompelde het bosareaal verder ineen. Tijdens de 1e eeuw n.C. behield de landbouw grotendeels zijn inheemse structuur. Zowel de akkerbouw (teelt van meerdere graansoorten) als de veeteelt (fokken van runderen, schapen en varkens) hadden een sterk gediversifieerd karakter, gebaseerd op risicospreiding. Het bleef een bestaanseconomie waarbij de agrarische productie in de eerste plaats bestemd was voor de lokale consumptie. Vanaf de eerste eeuw importeerden de Romeinen meer rendabele graangewassen zoals tarwe, spelt, haver en pluimgierst. De meeropbrengsten uit deze rendementsverhoging werden verhandeld via de markt of verkocht aan het Romeinse leger. Op die manier konden steeds meer personen de 'primaire sector' verlaten en zich toespitsen op andere specialiteiten (o.a. ambachtelijke activiteiten, transport, handel).

Nieuwe golf van veranderingen start met de inval van de Salische Franken, een nieuwe etnische groep gekenmerkt door een grotere bevolkingsdichtheid als de hier tot dan toe verblijvende volkeren. Ze namen niet alleen de gronden over die reeds ontgonnen waren maar zij stichtten ook veel nieuwe bewoningskernen. Deze kernen waren meestal vrij klein en beantwoordden aan het prototype van geconcentreerde bewoning in het dorp met daarbij aansluitend, open bouwland enerzijds, woeste gronden (in Binnen-Vlaanderen 'velden' genoemd) en bos anderzijds. Deze laatste waren in de regel niet in individueel bezit.

Vlaanderen werd a.h.w. opnieuw gegermaniseerd. In die tijd ontstonden heel wat nieuwe nederzettingen in de Vlaamse Ardennen. Deze nederzettingen zijn thans de voornaamste landschappelijke erfenis uit de Frankisch-Merovingische tijd. Plaatstoponiemen afgeleid van het Frankische "haima, heim", wat "heimat van...(een persoonsnaam) en zijn afstammelingen" betekent, duiden op nederzettingen van Frankische origine uit de tweede helft van het eerste millennium (vb. Hundelgem). De naam, 'Sualman', (voor het eerst vermeld in 1003, wellicht afgeleid van het Germaanse 'swellan' wat 'zwellen' betekent), ontleent Munkzwalm en de volledige Zwalmstreek aan de beek waaraan ze gelegen is. Het is dus geen eigenlijke nederzettingsnaam, want zo weinig specifiek zelfs dat het later van de meer stroomafwaarts gelegen plaats Nederzwalm moest onderscheiden worden door de toevoeging 'Munk-'. De naam Munkzwalm alleen al wijst er op dat dit Zwalm het domein van monniken was, in tegenstelling met het aan de benedenloop van de Zwalmrivier gelegen 'Nederzwalm'. Het gebied van Munkzwalm was volledig in handen van de St.-Baafsabdij; te Nederzwalm was vooral de abdij van Ename begiftigd. De monniken van de Sint-Baafsabdij van Gent hadden in 976 een nederzetting op "Ten Berge", ten noordoosten van de monding van de Wijlegemse beek in de Zwalm. De Zwalmolen hoorde tot de geografisch

geïsoleerde heerlijkheid Ten Berge, ooit een soort miniatuurdomein van de abdij van Corbie en wordt later overgedragen aan Sint-Baafs. De verdwenen molen Ter Eecken was ook in eigendom van de Sint-Baafsabdij. De Ter Biestmolen behoorde toe aan de abdij van Ename.

Een volgende ontginningsperiode vindt plaats tijdens de middeleeuwen, met de ontwikkeling van kouters op de heuvelruggen. Deze ontginningen worden gekenmerkt door hun open karakter. Dit was het resultaat van het toen heersende, collectief geregementeerde landbouwregime, het 'drieslagstelsel'. Het toenmalige open karakter bepaalt op vele plaatsen nog steeds het aspect.

De ontginningsfase tijdens de 10e tot 13e eeuw deed zich voornamelijk voor in Oost-Vlaanderen en West-Vlaanderen. Het gaat in de eerste plaats om de ontginning van het veld. Het veld werd eveneens bewaard waar de schapenteelt voor de wolproductie zeer belangrijk was. Deze ontginningen staan in verband met de algemene demografische groei en toenemende bevolkingsdruk, de groei van de Vlaamse steden alsook met de economische hoogconjunctuur in die tijd. Hierdoor kwamen geld en technische kennis beschikbaar voor de ontginning.

Daar waar zich oorspronkelijk geconcentreerde bewoning atekende, werden de gemeenschappelijke gronden nu geprivatiseerd en vele boeren gingen buiten het dorp wonen, verspreid over de woeste gronden die zij ontgonnen. Er ontstond zelfs een tendens om over het oude open akkercomplex uit te zwermen zodat ook daar verspreide bewoning tot stand kwam. In dat geval bleven voornamelijk landarbeiders en huisarbeiders in de dorpskern over. In andere gevallen is het open akkercomplex op de heuvelruggen blijven bestaan verbonden aan een klein geconcentreerd dorp, vaak met uitzwerming langs de wegen.

De spreiding van de boerderijen betekende ook een individualisering van de bedrijfsvoering. Het affirmeren van het individuele bezit maar ook het binnen de perken houden van het vee (dat niet langer onder toezicht van een dorpsheer terecht kon op de woeste gronden) in vochtig gebied, met nood aan (natuurlijke) drainering zette de boeren aan tot het afzetten van percelen met levende omheiningen. Hieruit resulteerde een meer gesloten landschap, dat zich slechts recent zou openen door het vervangen van de levende omheiningen door prikkeldraad of door het vergroten van de percelen door samenvoeging.

Onder Boudewijn V, Graaf van Vlaanderen (1035-1067), werd het ganse gebied tussen de Schelde, het hertogdom Brabant en het Graafschap Henegouwen op de Duitse Keizer veroverd. Dit gebied, waarin de Zwalmstreek lag, werd voortaan Land van Aalst genoemd. Het behoorde tot Keizerlijk Vlaanderen en bleef leenhulde aan de Duitse Keizer verschuldigd. Het gebied van de Zwalm werd vanaf de 12de eeuw in leen gegeven aan de Heren van Gavere en Zottegem. Deze situatie bleef nagenoeg ongewijzigd tot aan de Franse Revolutie, gedurende gans de tijd van het Ancien Régime.

Het derde kwart van de 16de eeuw was rampzalig. Nauwelijks een derde van de bevolking overleefde de jaren 1570 als gevolg van hongersnood, pestepidemieën en oorlog. De omgeving herstelde zich echter snel en in de 17de en de 18de eeuw was Velzeke een van de belangrijkste parochies van het Land van Aalst.

Een laatste grote ontginningsgolf had plaats in de tweede helft van de 18de eeuw tot midden van de 19de eeuw. Met de industriële revolutie werd het landschap grondig gewijzigd: de nieuwe technologie maakt een snelle en grootschalige aanpak mogelijk, waarbij de bestaande traditionele landschappelijke kenmerken van sommige gebieden in beperkte tot grote mate genegeerd en uitgewist worden. Opnieuw worden delen van toenmalige bossen omgezet in akkers. In de Zwalmvallei bleven de kenmerken van de traditionele landschappen beter bewaard. Omstreeks het midden van de 19e eeuw was de vlasteelt heel belangrijk. In het verlengde hiervan ontstond het begrip van de 'handschoenmaaksters van de Zwalmstreek', een huisnijverheid die in de streek een bijzondere bloei kende. Aanvankelijk werden de handschoenen uitsluitend uit vlasgaren gehaakt.

In het begin van de 19e eeuw kent de landbouw en nijverheid echter een teloorgang ten gevolge van industrialisatie. Velen trekken naar Frankrijk of Wallonië of werken daar als seizoenarbeiders in zomermaanden (de z.g. "Franschmans" of Walenmannen).

Eind 19e eeuw verbeterde de economische en landbouwsituatie in de streek o.m. door de uitbouw van het spoorweg-, tram- en wegennet. Een ontsluiting kwam er door de spoorwegverbinding Zottegem-Oudenaarde (1868°) en de spoorlijn Aalst-Ronse (1876-1963).

Het 'Fosttreintje' bracht mijnwerkers van Aalst, Zottegem en omstreken naar de Henegouwse steenkoolmijnen ('fosse' is dialect voor gracht, gat of steenkoolmijn). Het Mijnwerkerspad en het

station te Michelbeke herinneren nog aan deze mijnwerkersgeschiedenis van Zwalm en Zottegem. De oude treinbedding vormt sinds 1978 een recreatieve weg doorheen de vallei.

Tot voor WOI leefde een groot deel van de Zwalmse bevolking van de landbouw. Door de geringe werkgelegenheid na de oorlog trokken velen naar Brussel. Na WOII was er terug een terugval van het aantal landbouwbedrijven. Desalniettemin heeft de streek zijn landelijk karakter behouden.

Na de overexploitatie van de laatste ontginningsfase en tijdens de twee wereldoorlogen in de 20^e eeuw hebben de bossen zich hersteld. Inmiddels is de aanplant van bos drastisch toegenomen in het gebied. De meeste van deze aanplantingen zijn met snelgroeïende populiervariëteiten.

Kerkelijk behoorden de parochies van de Zwalmstreek eerst tot het bisdom Doornik. Bij de herschikking van de bisdommen in 1559 kwamen ze onder het nieuwe bisdom Gent.

Bij de afschaffing van de oude kasselrijen en heerlijkheden, kregen de verschillende gemeenten, die tot dan toe onder de voogdij hadden gestaan van de Heren van Gavere of van Zottegem, hun eigen zelfstandigheid, onder het gezag van een burgemeester. Hierna kwamen er vier fusies. De laatste algemene fusie dateert van 1977 toen Munkzwalm en Nederzwalm-Hermelgem werden samengevoegd tot het huidige Zwalm.

Het huidige landschap van de Zwalmvallei wordt gekenmerkt door volgende landschapstypes met verschillende intrinsieke kenmerken: **de valleibodem, de valleiwanden, akkergebieden, bosgebieden, kasteeldomeinen, dorpen en gehuchten**. Beschrijving van de landschapstypes:

De **valleibodem** is smal ingesneden en herbergt nog tal van historische graslandcomplexen. Bomenrijen, hagen en houtkanten zijn hier eerder zeldzaam, dit in tegenstelling tot kleine, vochtige boscomplexen die verspreid over de vallei voorkomen.

De valleigronden langs de Zwalm staat in schril contrast met de open akkercomplexen op de heuvelruggen. Op de kabinetskaart de Ferraris (17771-1778) kunnen we binnen de vallei echter nog een onderscheid maken in verschillende landschapsbeelden:

Het landschapsbeeld van de rivier en de vallei is opvallend verschillend. Vanaf het kasteel van Lilare, tot aan de monding wordt de loop van de rivier werd de Zwalm geaccentueerd door begeleidende beplanting in open grasland. Zuidwaarts kwamen dergelijk begeleidende beplanting langs de Zwalm niet meer voor. De Zwalm heeft een meanderend verloop van aan de bron tot in Michelbeke, met een uitzondering ter hoogte van het kasteel van Lilare waar de loop van de beek werd gewijzigd. Op het stuk waar de watermolens voorkomen, is de Zwalm (plaatselijk) rechtgetrokken. Voorbij de laatste molen in Nederzwalm tot aan de monding in de Schelde heeft de Zwalm terug een meanderend verloop. De vallei tussen Nederbrakel en Roborst bestaat uit collectief beheerde graslanden.

In het vlakke valleilandschap, in de onmiddellijke omgeving van de waterlopen, dagzomen kleilagen. Plaatselijk werd de kleilaag bedekt met materiaal dat de zijbeekjes van hoger gelegen hellingen meevoerden of dat met het regenwater van de hellingen afspoelde. Akkerbouw is hier in normale omstandigheden niet mogelijk. Eeuwenlang werden deze valleigronden als hooilanden gebruikt, indien het mogelijk was met nabeweiding. Het ondoordringbare karakter van de klei liet plaatselijk zelfs niet toe de gronden als weiland te gebruiken. Bovendien kwamen deze gebieden tijdens de wintermaanden herhaaldelijk onder water te staan. Vrijwel al deze graslanden werden door knotbomenrijen (niet alleen wilg, maar ook els en es) of hoge bomenrijen begrensd. Dit gaf het valleilandschap zijn typische halfopen karakter.

In de benedenloop bestaat de vallei uit kleine percelen; een mozaïek van weilanden, hooiland, bos en hier en daar kleine akkertjes. Het landschapsbeeld is hier sterk gefragmenteerd en kleinschaliger dan ter hoogte van de middenloop.

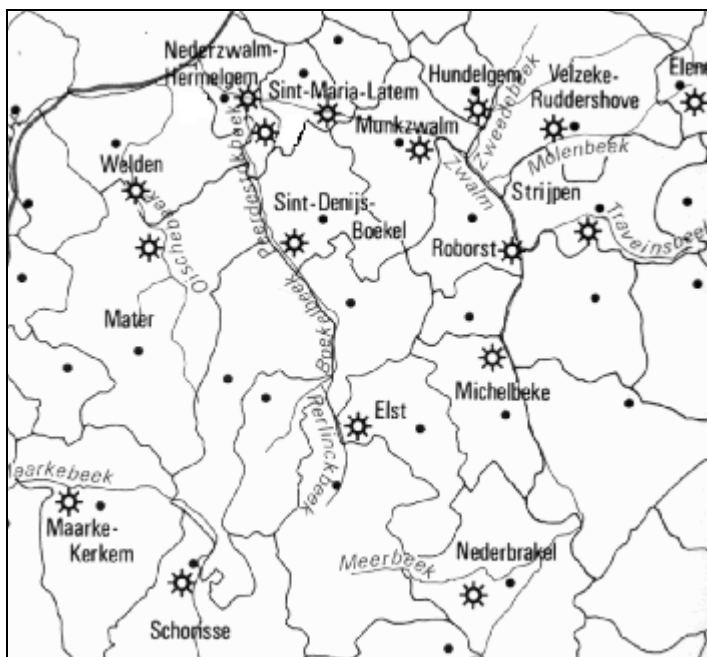
In de vallei zien we op de kabinetskaart de Ferraris nog twee boscomplexen: ter hoogte van Michelbeke (nu versnipperd in verschillende bospercelen die geen verbindingen meer vormen) en een grote bosaanplant ter hoogte van Roborst.

Verder zijn er verschillende watermolens te zien, ook op de zijbeken, met plaatselijke ontginningen van de vallei op gronden van de watermolens. De functie van de vijvers ter hoogte van Roborst is nog onbekend. Ter hoogte van het kasteel van Lilare staat een windmolen, wat uitzonderlijk is een riviervallei.

Aan de Zwalm en zijlopen liggen een tiental watermolens. Alle watermolens in de Zwalmvallei zijn bovenslagmolens. Het type molen wordt bepaald door landschapshydrologische aspecten; Bij onderslagmolens stroomt het water onder het rad door. Het rad wordt in gang gebracht door het water dat tegen de schoepen stroomt. Dit type molen komt vooral voor op de wat grotere beken/kleinere rivieren en is typisch voor waterlopen met een klein verval. Bij bovenslagmolens valt het water bovenop het rad in bakvormige schoepen, het gewicht van het water in de bakken zet het rad in beweging.

Het regime van de Zwalm is vrij onregelmatig: een laag debiet in droge perioden en een veel hoger debiet in de natte perioden. De combinatie van sterk verval, een groot stroombekken, de aanwezigheid van bronnen en de asymmetrie van de valleien met steile valleiwallen zorgen voor een ideale uitgangssituatie om watermolens op de Zwalm en op haar belangrijkste zijlopen te bouwen.

Omdat in de dalbodem van de Zwalm het verval niet altijd voldoende is, heeft men dikwijls evenwijdig aan de rivier een zijloop aangelegd of de loop van de bestaande rivier gewijzigd, waar langs het water werd afgeleid en tegen de valleiwand liep. Hierdoor wordt het verval tot aan de watermolen verminderd. Aan de watermolen stort de rivier zich terug in haar oorspronkelijke loop. Om deze afleiding van de beek te creëren, wordt dankbaar gebruik gemaakt van deze steilere valleiwand. Hoe steiler de valleiwand, hoe korter de hoger gelegen omleiding van de beek hoeft te zijn. De piekdebieten zijn echter niet gunstig voor de werking van een watermolen. Door het verhoogde waterpeil ligt de onderzijde van het rad in het water en daalt het rendement sterk. Door gebruik te maken van een bypass wordt dit vaak opgelost (ook te zien op de kabinetskaart de Ferraris). Vaak wordt hiervoor gebruik gemaakt van de oorspronkelijke loop van de rivier en wordt op de nieuwe loop een watermolen geplaatst. Om een voldoende debiet te verzekeren, werd (soms) tussen twee maalbeurten in het water opgespaard. Daarvoor werd de beek stroomopwaarts verbreed of soms werd een spaarvijver aangelegd. De watermolens hadden door de eeuwen heen verschillende functies: graanmolen, olieslagmolen, bereiden van papier, smeden van ijzer, slaan van koper, brouwen van bier, zagen van hout enz....

Figuur 4: Watermolens (bron: <http://users.telenet.be/geert.mareels/Zwalmmolens.htm>)

- *Ter Biestmolen*: De geschiedenis van deze molen gaat terug tot de 11e eeuw: oudste vermelding 1063. Hij zou toen een afhankelijkheid geweest zijn van de abdij van Ename. In 1970 werd de molen stilgelegd, een jaar nadat molenaar Gerard Leys er bij het smeren van de as verongelukt was. De molen is gelegen aan een bypass van de Zwalm.

- *Vanderlindensmolen*: De oorsprong van de molen gaat waarschijnlijk terug tot de 11e eeuw. Deze watermolen bevindt zich op een aftakking van de Peerdstokbeek of Boekelbeek. Op de linkeroever is er een bypass die thans droog staat.

- *Ijzerkotmolen*: De Ijzerkotmolen kent een geschiedenis als industriële watermolen (als koren-, papier-, ijzersmeed-, koper- en oliemolen). De oudste vermelding dateert van 1412. De molen is gerestaureerd en terug maalvaardig sinds 1999.

- *Zwalmolen of Ten Bergemolen (Munkzwalm)*: Deze molen staat in de Rekegemstraat te Munkzwalm. De Zwalmolen, vroeger meestal Ten Bergenmolen of Swalme Meulen genaamd, werd al in 1040 vermeld en behoorde toe tot de domeinen van de Sint Pietersabdij op de Blandijnberg te Gent. Op oude prentkaarten is aan de andere kant van de beek nog een molensite zichtbaar zodat we kunnen spreken van een dubbelmolen die beide met hetzelfde waterrad werden aangedreven. Deze laatste is op enkele grondvesten na volledig afgebroken.

- *Pede's molentje (Ruddershove)*: Op de Passemarebeek, juist aan de grens met Velzeke staat het Pede's molentje. Het molentje ontleent haar naam aan de toenmalige eigenares B. Pede die in 1938 eigenaar werd van dit molentje. De Pede's Molen kende vaak watergebrek. Het bouwjaar van deze windmolen komt overeen met de verbouwingsdatum van de Pede's Molen. Dit feit mag dan ook beschouwd worden als een reactie op de oprichting van een concurrerende molen, daar de nieuwe windmolen op een afstand van amper 750 meter kwam te staan en bovendien veel dichterbij de kern van een klein landelijk dorp met een beperkt aantal inwoners.

Naast de molen staan twee opmerkelijke lindebomen, geplant om het houten sluiswerk van de molen te beschermen tegen de zon. Hout dat constant nat of droog is gaat immers veel langer mee. We merken bovendien op dat één van de bomen is geplant met een inclinatie om optimaal schaduw te geven.

- *Driesmolen (Velzeke)*: De molen, die minstens tot de 17de eeuw teruggaat, ontleende zijn naam aan de vroegere dries. In het begin van de 18de eeuw, stond hier ook de ouderlijke hut van de beruchte Jan De Lichte. Op de gevel boven het rad staat in de muur het jaartal 1708, maar dat slaat op een verbouwing. De molen vormt een onderdeel van een boerderij. Hoewel er in 1934 een elektrische motor werd geïnstalleerd, liet Jules De Clercq, het waterwiel tot midden de jaren 1990 dagelijks draaien. Sindsdien viel het wiel stil en trad het verval in. Het unieke aan deze molen is het houten bovenslagrad, het enige houten bovenslagwiel in Oost-Vlaanderen.

- *Molen Van Den Borre (Strijpen)*: Deze boerderijmolen is gelegen op de Traveinsbeek, langs de Molenbeekstraat, 300m ten zuiden van de kerk van Strijpen.

De sierlijke steen boven de ingang met opschrift "Anno 1623" slaat op een verbouwing. Misschien moest men de molen heropbouwen, na de troebelen van de jaren 1560-1570. In de loop van de tweede helft van de 19de eeuw kende de molen tal nog andere uitbreidingen.

- *De Bostmolen of Machelgemmolen (Roborst)*: Deze molen staat langs de Zwalmbeek in de wijk Machelgem. Aanvankelijk waren hier twee molens bekend: een graanmolen en een oliemolen. In begin van de jaren zestig van de vorige eeuw werd de molen stilgelegd en werden de maalactiviteiten gestaakt. Tegenwoordig is de molen omgebouwd tot restaurant.

- *Boembekemolen (Michelbeke)*: De benaming Boembekemolen komt voort uit de molenaarsfamilie Boembeke die hier actief was. Er zijn schriften die bewijzen dat de molen al bestond in 1396. Hij kwam toen in bezit van Matthijs van der Boembeke(n). Zoals vele Vlaamse watermolens was de Boembekemolen oorspronkelijk een onderslagmolen, die tijdens het laatste kwart van de 19de eeuw - hier in 1898 - ingrijpend werd verbouwd en omgevormd tot een bovenslagmolen.

In de tweede helft van de 19de eeuw verloor de Boembekemolen geleidelijk aan zijn laatmiddeleeuwse uitzicht. Houten onderdelen werden vervangen door gietijzer en ook de gebouwen zelf werden aanzienlijk uitgebreid. Recentere verbouwingen waren er in 1927 en kort na WOII.

- *Van Themsches Moleken (Velzeke)*: archeologische site (molenrelict): In 1825 waren er in Velzeke-Ruddershove twee korenwatermolens, de ene eigendom van Lefevre uit Doornik, de andere van de Brugse rentenier Van den Boogaerde. Deze laatste is vandaag gekend als "Van Themsches moleken". Hij lag aan de voet van de Knutsegemstraat. Er was een bovenslagrad en een verval van ca. 1 meter. De watermolen herinnert aan de vroegere bewoners van de naastgelegen hoeve Galle. Zij waren vermaarde hengstenfokkers. Thans blijven enkel nog met groen overwoekerde muurresten over.

- *Watermolen Velde (Michelbeke, enkel molenaarshuis)*: Molenaar Pieter Velde richtte in 1842 een korenwatermolen op aan de Dorrebeek. In 1920 werd de molen buiten gebruik gesteld en in gebruik genomen als landgebouw. Het molengebouw verdween en de spaarvijver werd gedempt, maar de molenaarswoning, links van de watermolen en opgericht door molenaar Pieter Velde in 1847, bestaat nog. Een gevelsteentje rechts boven van een ruitvormig paneel draagt het bouwjaar 1847. Ook de locatie van de spaarvijver is nog herkenbaar (laag gelegen weilanden).

Op de overgang tussen het open kouterlandschap en de vochtige valleibodem, nl. **de valleiwanden**, kwam ten tijde van het Ancien Régime een halfopen cultuurlandschap voor. De percelen waren veel kleiner in vergelijking met de uitgestrekte open akkers op de kouterruggen. Hier werden de kleine akkers en weilanden van elkaar gescheiden door talrijke kleine landschapselementen (KLE).

Het aantal KLE is sindsdien in een groot aantal gebieden afgenomen, ten voordele van de open kouters. Van oorsprong hadden deze lineaire KLE allemaal een functioneel doel. Knotbomen brachten schaduw. Weerhagen dienden om het vee in de weilanden te houden. Houtkanten leverden niet alleen grote hoeveelheden brandhout, maar ook ambachtshout, geriefhout en bouwhout.

Op de meer steile hellingen in dit kleinschalige cultuurlandschap ontstonden op de perceelsgrenzen taluds door het ploegen. Deze vage zones werden beplant of raakten begroeid met houtig gewas waardoor ze een rem vormden op de bodemerosie. De taluds vormen nog steeds een typisch element in het landschap.

Op de rand van de valleien, nabij water en vruchtbare gronden, werden de eerste gehuchten gebouwd. De meeste dorpjes hebben binnen de ankerplaats hun kleinschaligheid behouden met centraal een kerk.

Een ander, recenter kenmerk voor beekdallandschappen, zijn de smalle populierenbosjes. Ongeveer 38% van het Oost-Vlaamse bosareaal bestaat uit aanplantingen van populier. Ook in deze streek zijn de populieren nadrukkelijk aanwezig.

Op de valleiwanden komen enkele holle wegen voor (Rozebeke, Michelbeke). Holle wegen zijn een gevolg van erosie van veelgebruikte routes veelal tussen een nederzetting in het beekdal en de vruchtbare gronden op het hoger gelegen plateau.

De waterkersgrachten van Hundelgem en Roborst zijn uniek. De molenaar van de Pede's molen was tevens kweker van waterkers. Deze plant werd al gebruikt in de Griekse, Perzische en Romeinse civilisaties voor zijn helende werking. Vandaag wordt deze plant ook gebruikt als ingrediënt voor salades. De grachten zijn gelegen nabij een bron, aangezien dat waterkers enkel geteeld kan worden in zuiver bronwater van hoge kwaliteit.

Ter hoogte van de valleiwand zijn er in de ankerplaats op verschillende locaties grondverschuivingen waargenomen. Vanuit geomorfologisch oogpunt zijn deze grondverschuivingen waardevol.

De kouters of open **akkergebieden** zijn terug te vinden op de heuveltoppen. Sinds de vroege middeleeuwen werden deze gronden ontgonnen om te kunnen bewerken als akker.

In tegenstelling met de valleizone zijn de gronden op de heuvelruggen bijna volledig boomloos en er komen geen kleine landschapselementen voor. Uitzondering hierop zijn de Vollerderkouter en de kouter ten westen van Hundelgem; beiden worden gekenmerkt door één solitaire monumentale opgaande boom.

De kouters t.h.v. Velzeke, Strijpen en Hundelgem zijn prominent aanwezig. Ze worden doorsneden door landbouwwegen (soms holle wegen: Rozebeke en Velzeke) en voetwegels als snelle verbindingswegen tussen verschillende bewoningskernen of als doorsteek over de akkers. Op de Ferrariskaart is er op de kouter te Hundelgem een kapel te zien waar verschillende voetwegen en landbouwwegen als een ster op uitkomen. Er is gekend dat er in 1081 een kapel werd opgericht te Hundelgem, toegewijd aan O.L.Vrouw, door Gerard II, abt van Cambrai, waaraan in 1613 herstellingswerken werden uitgevoerd. Mogelijks gaat het over deze kapel. Verder vinden we nog

windmolens bovenop de kouters (vb. Nederbrakel). Zuidelijker binnen de ankerplaats zijn er geen gelijkaardige grote, open akkergebieden aanwezig.

Binnen de ankerplaats bevinden zich nog enkele redelijk grote kernen van oud-bos of **bossen** waarin oud-bos-indicatoren aanwezig zijn. Ook de kleinere bossen met hoge ecologische waarde werden aan dit deelgebied toegeschreven. Op de valleiwand zijn ze doorgaans gerelateerd aan bronniveaus met hun typische bronvegetatie. In oorsprong waren deze bossen uitgebaat onder (historisch) middelhoutbeheer. Typisch voor deze bossen is de rijke voorjaarsbloei met onder andere Bosanemoon.

- *Vijverbos*: Het Vijverbos is een 14 ha moerassig broekbos op de linkeroever van de Zwalm. Op de kabinetskaart de Ferraris staan op deze locatie grote (aangelegde) vijvers weergegeven.

- *Bertelbos*: Dit bronbos is gelegen in Roborst en helt langzaam af in de richting van de Zwalmbeek. Er is een uitgestrekte aanplanting aanwezig van Canadapopulier van verschillende leeftijdsclassen met een dichte en gevarieerde struiklaag, die grotendeels als hakhout wordt geëxploiteerd. De lage boom- en struiketage bevat hoofdzakelijk Gewone es, Vlier, Hazelaar en Iep en wordt aangevuld met o.a. Zomereik, Zwarte els, Wilg, Rode kornoelje, Gewone esdoorn, Linde, Spaanse aak, Valse acacia en Tanne kastanje. Ondanks de sterk antropogene invloed herbergt het bos een bijzondere vegetatie.

- *Kloosterbos*: In Sint-Maria-Oudenhove ligt het Kloosterbos, een restant van een groter boscomplex dat door de eeuwen heen heel wat wijzigingen ondergaan heeft. De oudste gegevens rond dit gebied tonen aan dat het rond 1643 samen met het nabij liggende "Hof Te Nieuwpoort" in het bezit was van de kartuizerspriorij van Sint-Maartens-Bos, gelegen in Sint-Martens-Lierde. Toen kreeg het bos nog de naam 'Tsheeren Bosch' en een ander deel dat nu al verdwenen is, heette men 'Ten Bollaert'. Links van 'Ten Bollaert' lag een perceel dat de naam Dheye kreeg. Nu nog draagt deze plaats het toponiem 'Heyveld'.

Heel wat percelen in deze omgeving waren toen in het bezit van de kartuizers. In 1643 werden op grondgebied van Sint-Maria-Oudenhove 25 percelen omschreven als hun eigendom. Een zijbeek van de Zwalm, die in die periode vernoemd werd als Oude Zwalm, maar nu geen naam meer heeft, grensde aan enkele van deze percelen en door overstromingsgevoeligheid van dit gebied dienden deze gronden als meersen.

In 1797 en 1798 worden de gronden van de Kartuizers door de Franse overheid verkocht. De bossen hier ter plaatse worden Blockbos en Bollaertbos genoemd. Het Bollaertbos bevatte toen 640 eiken en het Blockbos 1100 bomen. Vóór 1835 in de bescheiden van het primitief kadaster wordt het bos het Zegelaarsbos genoemd. Er zijn eiken struiken en hazelaars, de opgaande bomen zijn nu jonge beuken en Canadapopulieren. De eiken zijn duidelijk gekapt na 1798.

Het Kloosterbos bestaat met zijn 12ha voornamelijk uit populierenbestanden die op de hoogste delen overgaan naar eiken-haagbeukenbos en essen-olmenbos, met een dichte struiklaag bestaande uit Gewone hazelaar, Gewone vlier, Ruwe iep en Eénstijlige meidoorn. Het bos ligt op een vrij steile, west georiënteerde helling. Het bos heeft een goed ontwikkelde voorjaarsflora van o.a. Bosanemoon en Gevlekt longkruid.

Een recenter kenmerk voor beekdallandschappen zijn de smalle populierenbosjes. Ongeveer 38% van het Oost-Vlaamse bosareaal bestaat uit aanplantingen van populier. Deze zijn over het algemeen op cultuurhistorisch en ecologische vlak niet zo waardevol, met uitzondering van sommige aanplantingen die een rijke voorjaarsflora herbergen.

Verspreid binnen de ankerplaats zijn drie **kasteelparken** gelegen:

- *Kasteel van Roborst*: Het domein is bijna 5 ha groot en is gelegen tegenover de kerk. Het park werd heraangelegd eind 19de eeuw in landschapsstijl. De oorsprong van de site gaat terug tot een castrale motte uit de 11de of 12de eeuw die nog in het landschap aanwezig is. Dergelijke adellijke versterkingen bestaan uit een aarden ophoging met een stenen toren. Het neerhof wordt gesitueerd t.h.v. 'Goed ten Daele'. Het huidige kasteel werd gebouwd in 1799 in opdracht van Vrouwe Marie-Charlotte Van De Woestyne, dame van Roborst en toen echtgenote van burggraaf Vilain XIII. Nog steeds staat er een torenruïne met kelders. Naar verluidt is dit een overblijfsel van het zogenaamde "Zeven Torenkasteel" van de familie van Vaernewyck uit de 16de eeuw en werd het vernield in 1792. In de tweede helft van

de 20ste eeuw werd het aangepast als "folie" met rotsen, ingeplant op een heuveltje met kelder. Het park is heraangelegd eind 19de eeuw in landschapsstijl met o.a. een koetshuis, inkompartij, en ommuring.

- **Kasteel van Lilare:** Op het grondgebied van Sint-Maria-Oudenhove in de gemeente Brakel ligt het kasteel van Lilare. Het is een overblijfsel van de heerlijkheid van Lilare die al vermeld werd in de 12de eeuw. Het huidige kasteelpark klimt op tot de 17^e eeuw en is gelegen langs de Zwalm. Het domein bevat waterelementen (vijvers, omwallingen,...) en een grachtenpatroon die mogelijks teruggaat op een oudere site met walgracht (laat-middeleeuws). In het park is er heel wat houtig erfgoed aanwezig, o.a. de dreefstructuren. Verder zijn er nog een aantal waarvolle bouwkundige elementen zoals het poortgebouw. Het domein werd in 1933 aangekocht door de Zusters van Sint-Franciscus van Assisi die er een lyceum voor meisjes inrichtten. Nu biedt het gebouw onderdak aan het Sint-Franciscusinstituut, een middelbare school met een internaat.

- **Toeppark:** Het neoclassicistische "kasteel" ligt net buiten het centrum van Nederbrakel, naast de bedrijfsgebouwen van Top Bronnen. Het werd omstreeks 1873 opgetrokken op initiatief van een zekere De Hovre. Francois Hoebeke, de eigenaar van de toenmalige lucifersfabriek, kocht de herenwoning in 1888. Hij zag op langere termijn meer brood in het exploiteren van het mineraalwater uit de aanwezige bronnen dat van een uitzonderlijke zuiverheid getuigde en waar grote nood aan was. Het kasteel is momenteel eigendom van de NV Top Bronnen Domein. Brakel was al eerder bekend omwille van zijn bronnen. In 1905 werd er voor het eerst gebotteld. Als eerste in België bracht Top mineraal water in flessen op de markt. Vooral aan de kust waar 's zomers een groot gebrek aan drinkwater heerste, werd het Top water met hele treinwagons gedronken. Het was opnieuw Francois Hoebeke die vanuit economisch oogpunt zoveel mogelijk grond opkocht rond zijn eigendom. De beschermende zone rond de bronnen moest volgens een Franse wet minstens 25 ha zijn. Het oudste gedeelte biedt het uitzicht van een Engelse tuin. Het Mariakapelletje dat in het bos staat, stond vroeger voor het huis van Meetje Sekliere. Dit huis behoorde tot de 14 die werden gesloopt met het oog op het beschermen van het waterwinningsgebied. Het Mariakapelletje bleef echter behouden. Bovenop de heuvel in het park ligt de Toepkapel (ook wel Sint-Jozefkapel of 'kapel van de vrede' genoemd), door gelovigen opgericht in 1924 als dank omdat Nederbrakel van oorlogsgeweld gespaard bleef.

- **dorpskern van Nederzwalm:** In 1267 komt reeds de benaming "Nedersualme" voor. In de "Grooten Atlas" van Joanne Blaeu (1664) komt de benaming "Alderheylige" voor, dit naar analogie met het patronaat van de kerk. Later is men naar de oorspronkelijke naam teruggekeerd. Toch is het synoniem "Allerheiligen" in de volksmond blijven voortbestaan. De Allerheiligenkerk is gelegen in een bocht van de Zwalm en omgeven door een klein voormalig kerkhof, afgesloten door een witgeschilderde bakstenen muur met steunberen uit de 18de of 19de eeuw en een ijzeren toegangshek ten oosten. Acht bakstenen ommegangkapelletjes met plaasteren taferelen van 1928-'29 staan rondom de kerk.

- **dorpskern van Hundelgem:** De oudste vermelding dateert van 1389. 'Hundelgem' is samengesteld uit de Germ. persoonsnaam 'Hundilo' en '-ingahaim, betekent 'woonplaats van de lieden van Hundilo. Centraal in het dorp staat de ommuurde Sint-Amanduskerk, met rondom een 19e eeuwse dorps huis, enkele hoeves, een woonhuis (eertijds café en gemeentehuis) teruggaand tot de 19e eeuw en een oude boomgaard. Het geheel vormt een zeldzaam gaaf ensemble van een dorp met in hoofdzaak 19e-eeuwse relict en uitstraling.

- **dorpskern van Velzeke:** Opgravingen wijzen op oude bewoning in de streek. Zo werden sporen van begraafplaatsen uit de Hallstat-periode teruggevonden. Velzeke is vooral gekend omwille van zijn geschiedenis als Romeinse vicus, gelegen op een kruispunt van heerbanen (vb. de gekasseide Paddestraat). In de middeleeuwen was de plaats afhankelijk van het Land van Zottegem. Een oude vermelding van de plaats gaat terug tot 1015 als Felsecum (< Gall. Romaans, betekent 'landgoed van Felicium'. De kerk was in 963 geschonken aan de abdij van Saint-Vanne bij Verdun en in 1065 aan de Abdij van Hasnon. In 1344 richtten de Grauwe Zusters-Penitenten hier een godshuis, later een hospitaal, op. In de 16de eeuw werd het door de geuzen verwoest maar werd daarna opnieuw opgericht en er kwam ook een onderwijsafdeling.

- **dorpskern van Rozebeke:** De eerste schriftelijke vermelding was onder de naam Rosbecca in 1108, een samenstelling van het Germ. 'rausa' riet en beek. In 1108 was Rozebeke nog een afhankelijkheid van Roborst; tegen het einde van de 12de eeuw was de parochie waarschijnlijk verzelfstandigd.

Het ontstaan van Rozebeke kent volgens de volksverhalen een mysterieuze oorsprong. Op de plaats waar het kerkgebouw voorzien was, was vlas gezaaid, waardoor het twistpunt in verband met de lokalisatie verdaagde tot na de vlasoogst. Toen bleek het vlas de volgende dag rijp en oogstklaar te zijn, werd dit als een teken des hemels beschouwd. De Gentse Sint-Pietersabdij schonk later, bij de inhuldiging van de kerk, een Mariabeeld waaraan toen miraculeuze gaven werden toegekend. In de navolgende eeuwen ontwikkelde er zich een belangrijke cultus rond het mysterieuze beeld, waardoor Rozebeke uitgroeide tot een gekend bedevaartsoord in de streek.

De kerk is omsloten door een ommuurd kerkhof, waarvan de oudste relictten nog dateren uit de 12^e eeuw. Deze onderbouw bestaat uit veldsteen, nl. ijzerzandsteen en kalksteen. Het vernieuwd dorpsplein is aangelegd in kasseien.

- **dorpskern van Roborst:** Op het grondgebied van deze gemeente werden prehistorische voorwerpen (o.a. bijlen in hertshoorn) gevonden, wat wijst op een zeer vroege bewoning.

'Bo(r)st' bestond uit 4 heerlijkheden: Borst, Fiennes, van der Gracht en Ten Daele. Die 4 heerlijkheden hadden elk een 'bailliu' en schepenen. De drie laatst vermelde hingen af van Borst; Borst zelf was rechtstreeks afhankelijk van het Hof (de Châtellerie) van Aalst.

Omgerekend naar de hedendaagse plaatsbeschrijving kan men het volgende stellen: *Fiennes* = Bruggenhoek, *Borst* = centrum van de gemeente Roborst, *Gracht* = Machelgem, *Ten Daele* = kouters tussen Roborst en Rozebeke.

De gave dorpskern wordt gekenmerkt door de Sint-Dionysiuskerk, daterend uit de 13^e eeuw, een ommuurd kasteeldomein, de met kasseien geplaveide straat en dorpsplein met het standbeeld van de waterkersplukster en de nabijgelegen waterkerskwekerij. Ten zuidoosten van het kasteel, achter de "Hoeve ten Daele", bevindt zich een aarden ophoging. Dit is het relict van een castrale motte uit de middeleeuwen. Het opperhof, begroeid met gras en populieren, is 7m hoog is –net zoals het neerhof dat momenteel niet meer zichtbaar is- omgeven met brede walgrachten, zo blijkt uit historische kaarten.

- **dorpskern van Elst:** Opvallend -net zoals bij Velzeke, Roborst en Rozebeke- is de oude kerk op het dorpsplein. De Sint-Apolloniakerk staat op 96m TAW en is in wezen een erg oude kerk uit de middeleeuwen. Zo bleef ze gespaard van de beeldenstorm van 1566 en waren er tussen 1600 en 1621 herstellingswerken aan de toen al oud wordende kerk. Van het gebouw zelf is de toren nog het oudst (onderbouw opgebouwd uit veldsteen, nl. ijzerzandsteen). In 1778 werd de kerk herbouwd en opnieuw ingewijd. Het was ook toen dat de kerk de huidige naam kreeg; daarvoor was de kerk gewijd aan Onze-Lieve-Vrouw. Door de nieuwe naam van de kerk trokken veel bedevaarders naar Elst. Aan de bedevaarders die kwamen werd door de bewoners geutelingen (een zacht soort pannenkoeken) verkocht. Elst wordt ook wel het "Geutelingendorp" genoemd. De oudste vermelding dateert van 977 'Elsuth' (< Middelnederlands 'plaats waar elzen groeien').

- **gehucht Boekendries:** Gedeelte van het gehucht bestaande uit boerenwoningen is opgenomen in de ankerplaats. Een trage weg (met kapellen) verbindt het gehucht met Michelbeke. Het waardevol bouwkundig erfgoed betreft vnl. hoeves. Een semi-gesloten, deels gewitte bakstenen hoeve markeert de straatbocht aan de viersprong met Bijstierstraat, Dorrebeekstraat en Boekendries. De toegangspoort met gekasseide doorrit leidt tot een gekasseide binnenplaats. Verderop staan vijf geknotte linden aan de zijkant van een hoeve en een woonerf. Achter de hoeves bevinden zich meerdere boomgaarden en een bakstenen bakhuisje, vermoedelijk van een voorgaande hoeve.

- **gehucht Ruddershove (Velzeke):** Ruddershove werd in 1015 voor het eerst vermeld als in Rogeri curtem. De naam gaat terug op een samenstelling uit hof (Lat, curtis) en een Germaanse persoonsnaam. In het gehucht bevinden er zich nog enkele waardevolle bouwkundige elementen terug zoals een hoeve (ID 518088) en de Pedesmolen (ID: 45182) net buiten het gehucht.

- **gehucht Groot Kapittel (Elst):** Het Groot Kapittel zou de oudste nederzetting in Elst zijn. De namen Groot Kapittel en Klein Kapittel zouden in verband staan met stukken grond die de kerkfabriek geschonken heeft om er aldus haar biechtstoelen mee te betalen. Momenteel noemt het Smisshoek en Gastenhoek en vinden we er nog enkele waardevolle bouwkundige elementen terug zoals een breedhuis (ID 586522) en twee wegkapellen (ID 598895, ID598770).

- **gehucht Vissegem (Elst):** Straatgehuucht, eindigend op een viersprong gemarkeerd door linden en een kapel (op de locatie van een oud wegkruis). Het gehucht bestaat hoofdzakelijk uit hoeves van nog actieve landbouwers. Er staan enkele waardevolle bouwkundige elementen zoals een gesloten hoeve (ID: 75056) gedateerd uit derde kwart 19e eeuw (nog teruggaand op een oudere hoeve) met in U-vorm aaneensluitende gebouwen en een voormalige, gesloten hoeve ingeplant aan de straat, nog deels minstens opklimmend tot begin 19e eeuw. Naast de poort staat een gevelnisje met een St.-Theresiabeeldje.

6. De landschapkenmerken die typisch zijn voor de ankerplaats, met inbegrip van de ruimtelijke kenmerken die eigen zijn aan de waarden

1° Valleibodem

- a) smalle valleibodem;
- b) nagenoeg onbebouwd;
- c) watermolens met omringende molenbiotoop (dalasymmetrie, spuikom, wijzigingen waterloop, aanplantingen, ...);
- d) historische graslandcomplexen (meersen): sinds de ontginning van de vallei ontstonden hooi- en weilanden die 's winters overstroomden;
- e) netwerk van half- en onverharde wegen, o.a. het Mijnwerkerspad;
- f) voorkomen van houtig erfgoed, o.a.:
 - 1) Hazelaars (Roborst, Bruggenhoek);
 - 2) Hoekbomen (Roborst, Machelgemstraat).
- g) voorkomen van bouwkundig erfgoed:
 - 1) Munkzwalm, Rekegemstraat 29, Zwalmolen of Ten Bergemolen (ID 45195);
 - 2) Munkzwalm, Rekegemstraat 28, Horecazaak en kantoor Toerisme (ID 45194);
 - 3) Velzeke, Paddestraat 154, Moriaan, hoeve (ID 9856);
 - 4) Roborst, Machelgemstraat 56, Café "Brugske", molenaarshuis (ID 45282);
 - 5) Roborst, Machelgemstraat 58, Café "Brugske", molenaarshuis (ID 45283);
 - 6) Roborst, Machelgemstraat 60, Gebouwencomplex (ID 45284);
 - 7) Roborst, Machelgemstraat 62, Hoeve met losse bestanddelen (ID 45285);
 - 8) Bostmolen of Machelgemmolen (Roborst) (ID 45282);
 - 9) Roborst, Machelgemstraat 23, Huizen "Blaffend Konijn", "Brouwerij" (ID 45281);
 - 10) Michelbeke, Boembeke z.n., Resten van de Boembekemolen (ID 74088);
 - 11) Michelbeke, Boembeke 16, Molenaarshuis (ID 74090);
 - 12) Michelbeke, Kammeland 2, Dorpscafé (ID 74098);
 - 13) Michelbeke, Meierij 68, Alleenstaand burgerhuis (ID 74102);
 - 14) Michelbeke, Molenberg 32, Hoeve (ID 74070);
 - 15) Michelbeke, Molenberg 17, Complex, hoeve met brouwerij 'P. Van Der Linden en Zonen' (ID 74069).
- h) voorkomen van archeologische sites:
 - 1) watermolen en molenhuis, via literatuur, reeds vermeld in 1040 (CAI 502039);
 - 2) mottelichaam, via cartografie en fotografie, gaat terug tot 11^e eeuw (CAI 500310);
 - 3) lijnelement uit Romeinse tijd, weg Bliquey-Velzeke via boring (CAI 500497, 500496, 500495);
 - 4) vondstenconcentratie van aardewerk uit Romeinse tijd, via veldprospectie (CAI 500193).

2° Valleiwand

- a) cultuurlandschap gekenmerkt door een differentiatie aan akkers, gras-, wei- of hooilanden of hooilanden, vaak met een dicht netwerk van kleine landschapselementen en bosfragmenten;
- b) sterk reliëfverschil met plaatselijk voorkomen van steilranden (sterk aanwezig in de Marebeekvallei) en grondverschuivingen (vb. t.h.v. Dompels, Berendries, Munkzwalm);
- c) bronniveaus;
- d) netwerk van half- en onverharde wegen;

- e) verscheidene zichten naar de Zwalm en overzijde van de vallei (kerken zijn vaak blikvanger);
- f) waterkersgrachten nabij bron (Hundelgem en Roborst);
- g) voorkomen van houtig erfgoed, o.a.:
 - Welkomstboom (Hundelgem, Kerkstraat);
 - Kaphaag (Munkzwalm, Krekelstraat);
 - Oude Meidoorn en hoekboom (Munkzwalm, Kortendries);
 - Schaduwbomen bij de Pede's molen (Velzeke-Ruddershove, Krekelstraat);
 - Knotbomenrij (Roborst, Koedrevestraat);
 - Kaphaag (Rozebeke, Kamperstraat);
 - Hoekboom (Rozebeke, Boembekestraat);
 - Knotbomen (Rozebeke, Boembekestraat);
 - Grensboom (Rozebeke, Rekelberg);
 - Vederesdoorn – veldkapel (Michelbeke);
 - Opgaande wilg (Elst, Wederspad).
 - Schaduwbomen bij Vanderlindensmolen (Nederzwalm, Biestmolenstraat).
- h) voorkomen van bouwkundig erfgoed (vnl. landelijk en religieus erfgoed):
 - 1) Nederzwalm, Biestmolenstraat 3, Semi-gesloten hoeve (ID 45209);
 - 2) Nederzwalm, Biestmolenstraat 8, Gerenoveerd huis, molenaarswoning (ID 45210);
 - 3) Nederzwalm, Biestmolenstraat z.n., "Heilige Rochuskapel" (ID 45208);
 - 4) Nederzwalm, Biestmolenstraat 18, Oude watermolen, "Ter Biestmolen" (ID 45213);
 - 5) Nederzwalm, Biestmolenstraat 9: Hoeve en molenaarshuis, "Biestmolenhoeve" (ID 45211);
 - 6) Sint-Maria-Latem, Galerijpad 2, "IJzerkotmolen", korenwatermolen en oliemolen (ID 44019);
 - 7) Sint-Maria-Latem, Galerijpad 1, Hoeve (ID 44018);
 - 8) Sint-Maria-Latem, Gaverbosdreef 66, Villa (ID 44022);
 - 9) Paulatem, Hembeke 2, Hof De Waele (ID 45246);
 - 10) Munkzwalm, Krekelstraat 3, Bergendrieshoeve (ID 45191);
 - 11) Munkzwalm, Molenpad z.n., Vredeskapel (ID 45192);
 - 12) Hundelgem, Krekelstraat 99, "Bistmolen", nu "Pede's molen" (ID 45182);
 - 13) Velzeke, Paddestraat z.n., Kasseiweg Paddestraat (ID 200870);
 - 14) Velzeke, Paddestraat 26, Schaliënhof (ID 9852);
 - 15) Velzeke, Paddestraat 28, Herenhuis, gedateerd 1884 (ID 9853);
 - 16) Velzeke, Beugelstraat 94, Watermolen en gesloten hoeve (ID 9836);
 - 17) Roborst, Borstekouterstraat 55, Semi-gesloten hoeve (ID 45263);
 - 18) Roborst, Borstekouterstraat 57, Gesloten hoeve (ID 45265);
 - 19) Roborst, Borstekouterstraat 66, Dorpshuis, café in de lantaarn (ID 45270);
 - 20) Roborst, Koedrevestraat 2, Boerenarbeidershuisje (ID 45277);
 - 21) Strijpen, Molenhoek 14, Gesloten hoeve met watermolen (ID 9825);
 - 22) Strijpen, Molenhoek 15, IJsfabriek, fruit- en koelruimten De Looze (ID 9826);
 - 23) Strijpen, Knutsegemstraat z.n., Kapel Sint-Antonius-van-Padua, "Kluiske" (ID 9821);
 - 24) Rozebeke, Kamperstraat 34, Semi-gesloten hoeve "Kamperhoeve" (ID 45289);
 - 25) Sint-Goriks-Oudenhove, Langendries 66, Hostellerie vernieuwde hoeve (ID 9806);
 - 26) Michelbeke, Kasteeldreef 5, Hoeve (ID 74067);
 - 27) Michelbeke, Heyveld 27, Hoeve (ID 74063);
 - 28) Michelbeke, Elverenbergh 2, Gesloten hoeve (ID 74060);
 - 29) Michelbeke, Poorterie 5, Semi-gesloten bakstenen hoeve (ID 74104);
 - 30) Michelbeke, Heksteelstraat z.n., Wegkapel – Kapel van de vijf linden (ID 74096);
 - 31) Nederbrakel, Twaalfbunderstraat 4, Semi-gesloten hoeve (ID 73893);
 - 32) Elst, Terwalle 17, Hoeve "Hof te(r) Walle" (ID 74053);
 - 33) Zottegem, Muldersloot 13, Hoeve (ID 9846);
 - 34) Zottegem, Muldersloot 19, Semi-gesloten hoeve (ID 9847);
 - 35) Strijpen, Rijkestraat hoek Kleie, Wegkapel;

- 36) Sint-Goriks-Oudenhove, Langendries, Wegkapel;
- 37) Sint-Goriks-Oudenhove, Wolvenhoek 5, Hoeve genaamd "Wolvenhof" met pijlerkapelletje;

i) Voorkomen van archeologische sites:

- 1) watermolen, zou teruggaan tot 11^e eeuw, via literatuur (CAI 508222);
- 2) watermolen en molenhuis, 16^e eeuw, via literatuur (CAI 501994);
- 3) lijnelement uit Romeinse tijd, weg Bliquey-Velzeke via boring (CAI 500499, 500500, 500501, 500502, 500503, 500504);
- 4) motte uit de vroege middeleeuwen, belangrijke feodale site, via toevalsvondst (CAI 500181);
- 5) verdwenen molen uit de volle middeleeuwen, via literatuur (CAI 500182);
- 6) alleenstaande hoeve uit de middeleeuwen, via opgraving (CAI 503861);
- 7) losse vondsten en vondstenconcentraties uit de Romeinse tijd en de middeleeuwen, via veldprospectie (CAI 500187);
- 8) vondstenconcentratie, vermoedelijk Romeinse villa, via veldprospectie (CAI 500186);
- 9) sporen van een feodale motte uit de middeleeuwen langsheen Romeins tracé Bliques-Velzeke, via opgraving (CAI 500017, 500183);
- 10) vondstenconcentratie aardewerk en bouw materiaal uit de Romeinse tijd, via veldprospectie (CAI 500190, 500197);
- 11) vondstenconcentratie bouw materiaal uit de Romeinse tijd, via veldprospectie (CAI 500172);
- 12) losse vondst lithisch materiaal uit de steentijd, losse vondst bouw materiaal uit de Romeinse tijd, via veldprospectie (CAI 500192);
- 13) vondstenconcentratie uit de Romeinse tijd, via controle van werken (CAI 500379);
- 14) watermolen, reeds vermeld in 1354, via literatuur (CAI 502019).

3° Akkercomplexen

- a) van oudsher onbebouwd open akkergebied;
- b) boom- en struikloos met uitzondering van enkele solitaire monumentale bomen;
- c) verscheidene zichten in het open landschap, solitaire bomen zijn vaak een blikvanger;
- d) voorkomen van trage wegen, holle wegen en kasseiwegen;
- e) voorkomen van bouwkundig erfgoed;
 - 1) Velzeke, Paddestraat 115, Gesloten hoeve (ID 9855);
 - 2) Strijpen, Rijkestraat 51, Gesloten hoeve (ID 9828);
 - 3) Strijpen, Rijkestraat 33, Ruime gesloten hoeve (ID 9827);
 - 4) Michelbeke, Kasteeldreef 3, Semi-gesloten hoeve (ID 74066);
 - 5) Strijpen, Vierschaar hoek Knutsegemstraat, Wegkapel;
 - 6) Elst, Poorteriej z.n., IJzeren wegkruis.
- f) voorkomen van houtig erfgoed:
 - 1) Houtkant op talud (Munkzwalm, rand Zwalmkouter langsheen de Noordlaan);
 - 2) Jagersboom (Munkzwalm, Ten Bergekouter);
 - 3) Weerhaag (Hundelgem, Hundelgemkouter);
 - 4) Hoekboom en houtkant op talud (Munkzwalm, Krekelstraat);
 - 5) Kaphaag (Munkzwalm, Bruggenhoek);
 - 6) Erfbeplanting (Munkzwalm, Bruggenhoek 1);
 - 7) Populier bij Vierschaar (Strijpen, Vollanderkouter).
- g) voorkomen van archeologische sites:
 - 1) vondstenconcentratie van bouw materiaal uit de Romeinse tijd, vermoedelijke villa, via veldprospectie (CAI 500211, 500176, 500185, 500058);
 - 2) woonkern Ruddershove dorp, waarschijnlijk verdwenen in de 17de of 18de eeuw, via onderzoek (CAI 500312);
 - 3) verdwenen kerk uit de middeleeuwen behorende tot het domein Ruddershove, via cartografie (CAI 500311);
 - 4) begraafplaats uit de vroege ijzertijd, via opgraving (CAI 500013);
 - 5) vlakgraf uit de late bronstijd, versterkingselementen uit de vroeg-Romeinse tijd, vlakgraven uit de Romeinse tijd, via opgraving (CAI 500000, 500029);
 - 6) begraving uit de (vroeg-)Romeinse tijd, via opgraving (CAI 500305);

- 7) verdedigingselementen uit de vroeg-Romeinse tijd, via opgraving (CAI 500308);
- 8) afvalput uit de vroeg-Romeinse tijd, via opgraving (CAI 500470);
- 9) vondstenconcentratie munten en aardewerk, verdedigingselementen, en weg uit de (vroeg-)Romeinse tijd, via opgraving (CAI 500306);
- 10) vondstenconcentratie munten, aardewerk, glas, metaal, natuursteen en bouw materiaal uit de (vroeg-)Romeinse tijd, via opgraving (CAI 500469);
- 11) lijnelement uit Romeinse tijd, weg Bliques-Velzeke, via boring (CAI 500498, 500494, 500493);
- 12) lijnelement uit Romeinse tijd, weg Bliques-Velzeke met vermoedelijke Romeinse villa, via boring en veldprospectie (CAI 500171);
- 13) Merovingisch graveld, via opgraving (CAI 503862);
- 14) losse vondst aardewerk en bouw materiaal uit de Romeinse tijd (CAI 500194, 500196);
- 15) vondstenconcentratie aardewerk uit de Romeinse tijd, via veldprospectie (CAI 500053).

4° Boscomplexen

- a) gefragmenteerd voorkomen ter hoogte van de valleigronden en valleiwallen;
- b) bossen met bronniveaus;
- c) voornamelijk gesitueerd op de steilere hellingen;
- d) oud-bosrelicten met waardevolle oud-bosflora;
- e) dominante ligging in het landschap;
- f) zeer lage bebouwingsdichtheid;
- g) voorkomen van archeologische sites:
 - 1) watermolen, datering onbepaald, via literatuur (CAI 500053).

5° Kasteeldomeinen

- a) groen, aangelegd domein met tuinarchitecturale elementen, horende bij een kasteel, buitenplaats of landhuis;
- b) kasteelpark van Roborst (Zwalm) (ID 45266): site teruggaand op een castrale motte (opperhof CAI 503903, nog aanwezig in landschap), neerhof wordt gesitueerd t.h.v. 'Goed ten Daele' (ID 45278), park heraangelegd eind 19de eeuw in landschapsstijl, ruïne van oud kasteel (CAI 502037), koetshuis, inkompartij, en ommuring;
 - houtig erfgoed: erfbeplanting op het hof van 'Goed ten Daele'.
- c) kasteelpark van Lilare (Brakel) (ID 74056): kasteelpark opklimmend tot 17e eeuw (CAI 500474), gelegen langs de Zwalm, met waterrelementen (vijvers, omwallingen,...) geïntegreerd in de parkaanleg; geometrisch, rechthoekige omgrachting en vijver, gevoed door bron, grachtenpatroon mogelijk deels teruggaand op een oudere site met walgrachten (laat-middeleeuwen), dreven in het park (o.a. als verbinding met de omgeving), aanwezigheid van houtig en bouwkundig erfgoed o.a. kasteeldreef en poortgebouw;
- d) Kasteel van de Topbronnen in Nederbrakel (ID 73757) met omringend Toepark (ID 73819): aangelegd in functie van de beschermingszone voor de productie van drinkwater, oudste deel met kenmerken Engelse stijl, Sint-Jozefkapel (ID 73892) of 'kapel van de vrede', boven op de heuvel gelegen.

6° Waardevolle nederzettingen

- a) Nederzwalm: historische dorpskern nabij de monding van de Zwalm, wordt al in 1267 vermeld, kerk omgeven door ommegangskapelletjes en hoge muur:
 - Voorkomen van bouwkundig erfgoed:
 - 1) Hoogstraat 2, Alle Heiligen kerk (ID 45216).
- b) Hundelgem: historische dorpskern: oudste vermelding 1389, centraal in dorp ommuurde Sint-Amanduskerk, met dorps huis, hoeves, woonhuis (eertijds café en gemeentehuis) teruggaand tot 19e eeuw en oude boomgaard, zeldzaam gaaf ensemble van een dorp met in hoofdzaak 19e-eeuwse relicten en uitstraling:
 - Bouwkundig erfgoed:
 - 1) Kerkstraat 31, Parochiekerk Sint-Amandus (ID 45179);
 - 2) Kerkstraat 40, Gemeentehuis en café, voorheen boerderij-café (ID 45180);
 - 3) Kerkstraat 50, Gesloten hoeve (ID 45181);
 - Houtig erfgoed, o.a.:

- 1) Kerkstraat, hoekboom;
- 2) Kerkstraat, oude en gave boomgaard.
- c) Velzeke: historische dorpskern met concentratie bouwkundig en archeologisch erfgoed:
 - Bouwkundig erfgoed:
 - 1) Sint-Martinusplein z.n.: parochiekerk Sint-Martinus (ID 9873);
 - 2) Romeins Plein 9: Lijstgevel (ID 9868);
 - 3) Korte Munte 6: Hoeve (ID 9842);
 - 4) Penitentenlaan 2: Hoeve, breedhuis (ID 9860);
 - 5) Klooster van de Grauwe Zusters – Penitenten (Velzeke) (ID 9861);
 - Archeologisch erfgoed:
 - 1) CAI 500309: Romeins Plein: middeleeuwse halle, via cartografie;
 - 2) CAI 500020: St. Martinuskerk: post- en vroegmiddeleeuwse vlakgraven, via opgravingen;
- d) Rozebeke: historische dorpskern met concentratie bouwkundig erfgoed:
 - Bouwkundig erfgoed:
 - 1) Rozebekeplein 1, breedhuis, pastorie (ID 45291);
 - 2) Rozebekeplein 2-4: Huizen 'De Valk' en 'Gemeentehuis' café (ID 45292);
 - 3) Rozebekeplein 3, boerenarbeidershuisje (ID 45293);
 - 4) Rozebekeplein 5, semi-gesloten hoeve (ID 45294);
 - 5) Rozebekeplein 6, Café "De Klok" (ID 45295);
 - 6) Rozebekeplein 9, hoeve (ID 45296);
 - 7) Rozebekeplein 11, klooster en school (ID 45297);
 - 8) Rozebekeplein 13: parochiekerk en kerkhofmuur (ID 45298).
- e) Roborst: historische dorpskern met houtig erfgoed en concentratie bouwkundig erfgoed, relatie met nabijgelegen kasteeldomein:
 - Bouwkundig erfgoed:
 - 1) Borstekouterstraat, kasseiweg (ID 200912);
 - 2) Borstekouterstraat 54, hoeve (ID 45262);
 - 3) Borstekoute 55, Semi-gesloten hoeve (ID 45263);
 - 4) Borstekouter 56, breedhuis, gemeentehuis, herenhuis en café (ID 45264);
 - 5) Borstekouterstraat 59, parochiekerk Sint-Denijs (ID 45268);
 - 6) Borstekouter 66, Dorpshuis, café "In den Lantaarn" (ID 45270);
 - Houtig erfgoed, o.a.:
 - 1) Borstekouterstraat, kerkplein met vier linden.
- f) Elst: historische dorpskern met houtig erfgoed en concentratie bouwkundig erfgoed, ommeegang met kapellen:
 - Bouwkundig erfgoed:
 - 1) St. Apolloniaplein z.n., parochiekerk Sint-Apollonia (ID 74048);
 - 2) St. Apolloniaplein 2, dorpswoning (ID 74049);
 - 3) St. Apolloniaplein 4, dubbelhuis (ID 74050);
 - 4) St. Apolloniastraat 2, pastorie (ID 74051);
 - 5) St. Apolloniastraat 6, dorpshuis (ID 74052);
 - 6) Terwalle 24, voormalig klooster, heden vrije basisschool (ID 74054);
 - 7) Bassegem 6, breedhuis (ID 44815);
 - Houtig erfgoed, o.a.:
 - 1) St. Apolloniaplein z.n., vrijheidsboom (linde).
- g) Michelbeke: historische dorpskern:
 - Bouwkundig erfgoed:
 - 1) Riedeplein 9, Stationsgebouw (ID 74105);
- h) Boekendries: historisch gehucht met concentratie houtig en bouwkundig erfgoed:
 - Bouwkundig erfgoed:
 - 1) Bieststraat 17, Burgerhuis (ID 74083);
 - 2) Bieststraat 44, Hoeve (ID 74084);
 - 3) Bieststraat 48, Semi-gesloten hoeve (ID 74085);
 - Houtig erfgoed:
 - 1) concentratie van welkomstlindes t.h.v. de Hoogkouterstraat.

7° Minder waardevolle bebouwing

- a) Velzeke: historische dorpskern met bouwkundig erfgoed:
 - 1) Paddestraat 15, Semi-gesloten hoeve (ID 9854);

- 2) Penitentenlaan 1, Bejaardentehuis (ID 9859);
 - 3) Grauwzusterklooster: gelijkvloers en kapel (ID 9861);
 - 4) Penitentenlaan 22, Hof van het klooster der Grauwe Zusters (ID 9862).
- b) gehucht Ruddershove:
- 1) Ruddershovestraat 1, hoeve 'Ruddershoeve' (ID 9870).
- c) lintbebouwing Munkzwalm:
- 1) Bruggenhoek 1, Semi-gesloten hoeve "Crekelstrathoeve" (ID 45187).
- e) gehucht Vissegem:
- 1) Vissegem 11, gesloten hoeve (ID 74056);
 - 2) Vissegem 16, hoeve (ID 74057);
 - 3) Vissegem hoek Klein Kapittel, Wegkruis met linde.
 - 4) Vissegem hoek Blomveld, Wegkruis met 2 gekandelaarde linden;
 - 5) Vissegem hoek Blomveld, Wegkapel met linde.
- f) gehucht Smissenhoek en Gastenhoek: oude bewoningskern van Elst (Groot Kapittel), voorkomen van bouwkundig erfgoed:
- 1) Smisstraat z.n., wegkapel toegewijd aan de Heilige Arnoldus (ID 43744);
 - 2) Smisstraat z.n., wegkapel (ID 74046);
 - 3) Smisstraat 25, breedhuis (ID 74047).

7. De waarden die tot de aanduiding aanleiding gegeven hebben

Natuurwetenschappelijke waarde

De Zwalmvallei is een asymmetrische vallei, typisch voor de Vlaamse Ardennen. De Zwalm is de centrale waterloop in een systeem van kleine valleien met brongebieden die een karakteristieke vegetatie met zich meebrengen. De oude boskernen op de hellingen en bij deze bronnen worden gekenmerkt door een rijke ondergroei van kruiden en struiken, verwijzend naar het middelhoutbeheer. Deze hebben een hoge faunistische en floristische waarde.

De vallei bestaat uit een complex van bosjes, KLE en graslanden met een langdurig grondgebruik als graasweide, hooiland of wisselweide. Deze graslanden hebben belangrijke natuurwetenschappelijke waarden (soortenrijke vegetatie van kruiden en grassoorten, kwelzones, bronnen, microreliëf, poelen, greppels), o.a. als foerageergebied en rustgebied voor diverse diersoorten.

De holle wegen in de ankerplaats hebben een hoge natuurwetenschappelijke waarde. Als gevolg van de grote verschillen tussen de zon- en schaduwzijde van de holle weg wordt er een specifiek microklimaat gecreëerd waarbij diverse planten- en diersoorten zich handhaven.

De natuurwetenschappelijke waarde van de ankerplaats wordt mede bepaald door het voorkomen van autochtone bomen die kunnen dienen als genenreservoir voor de regio.

Ter hoogte van de valleiwand zijn er in de ankerplaats op verschillende locaties hellingsprocessen waargenomen. Vanuit geomorfologisch oogpunt zijn deze hellingsprocessen waardevol.

Historische waarde

De ankerplaats omvat een aantal bijzondere archeologische sites. De meest gekende site is deze in Velzeke. De archeologische site A te Velzeke heeft ongetwijfeld een uniek karakter, vooral omwille van de aanwezigheid van een vroeg-Romeinse legerplaats (castrum) en de daarbij aansluitende handelskern die de kern vormt van de latere agglomeratie. Bovendien komen op deze site ook twee uitgestrekte begraafplaatsen (necropolen) voor: een uit de Hallstat-periode en uit de Gallo-Romeinse tijd. Site B omvat een groot agrarisch domein (fundus) als kern van de vicus. De baanpost in de periferie van de vicus Velzeke die bij opgravingen is gevonden, teruggaand tot de Flavische tijd (69-96), toont aan dat de vicus ooit een belangrijk regionaal wegenknooppunt was. Een deel van de gekasseide Paddestraat is gelegen op het tracé van een heerbaan.

Voor de 12de eeuw was Ruddershove een miniatuuordomein van 140 ha. De naam doet vermoeden dat het in de 8ste of 9de eeuw gesticht is als landbouwexploitatie. Het bleef een aparte heerlijkheid (met eigen vierschaar en heerlijke kapel). Dit alles is ondertussen verdwenen maar o.a. resten van de molen, funderingen van de kerk, e.d. zijn nog grotendeels bewaard in de ondergrond. Deze unieke situatie betekent een uitzonderlijk archeologisch gegeven.

Een ander bijzonder relict is de omwalde castrale motte in Roborst, bestaande uit een aarden ophoging met een stenen toren, confer in 1972 opgegraven funderingen van Doornikse steen. Het 11e eeuwse relict omvat een goed bewaard opperhof met omwalling.

Het historische bodemgebruik is grotendeels nog bepalend voor het huidige landschapsbeeld (bv. de vroegere kouters die resulteren als open akkerland op de heuveltoppen). De vruchtbare leemgronden

worden gekenmerkt door een zeer lange ontginningsgeschiedenis die al sinds de Romeinse periode sterk tot bloei komt o.a. door de inrichting van een wegennetwerk en de inplanting van boerderijen en villa's op de heuvelkammen.

Een volgende ontginningsperiode vindt plaats tijdens de middeleeuwen, met de ontwikkeling van kouters op de heuvelruggen. Het open-field landschap in het noorden van de ankerplaats is hier heel goed bewaard in vergelijking met andere kouters in de regio.

Ook het bos en de graslanden in de vallei kennen sinds de 18de eeuw relatief weinig veranderingen. De graslanden in de ankerplaats worden gekenmerkt door het langdurige grondgebruik als graasweide, hooiland of wisselweide. Deze graslanden hebben een cultuurhistorische waarde, doordat ze het resultaat zijn van eenzelfde jarenlang grondgebruik.

De dorpskernen van Munkzwalm, Rozebeke en Roborst gaan op oude nederzettingen terug. Historische hoeves en hoevesites, de watermolens, de kasteelsites in Roborst en Michelbeke (kasteel van Lilare) bepalen in hoofdzaak het bouwkundig erfgoed binnen de ankerplaats.

De ankerplaats telt veel trage wegen met een belangrijke historische waarde. Ze verwijzen naar historische routes of naar traditionele gebruiksfuncties (bvb. kerkwegels).

De ensembles tussen de trage wegen, klein bouwkundig erfgoed en houtig erfgoed bepalen in grote mate lokaal de identiteit en het karakter van kleinere, doch waardevolle erfgoedlocaties binnen de ankerplaats. Ze vertellen ons vaak veel over de geschiedenis van een bepaalde plaats. Oude houtige elementen in het landschap zijn vaak illustraties van oude gebruiken, historisch landgebruik of bepaalde technieken. Trage wegen getuigen van vroegere verbindingen naar en tussen dorpskernen (kerkwegels), van vroegere doorgangen voor landbouwers ("karrensporen"), van vroegere trein- en tramverbindingen (voormalige beddingen), e.d.

De watermolens zijn één van de vroegste en meest tot de verbeelding sprekende getuigenissen van het nijverheidsverleden van de Zwalmvallei. De meeste watermolens doen nu dienst als toeristische trekpleister.

Het Mijnwerkerspad herinnert aan de mijnwerkersgeschiedenis van Zwalm en Zottegem. Tot 1963 bracht het 'Fosttreintje' mijnwerkers van Zottegem en omstreken naar de Henegouwse steenkoolmijnen. Deze oude treinbedding vormt nu een wandel- en fietsas doorheen de vallei.

De waterkersgrachten in de Zwalmvallei zijn uniek voor Vlaanderen. Waterkers wordt sinds 1927 gekweekt in Roborst en bevoorradt door een bron in de Fonteinstraat. Dat er zuiver water in de Zwalmvallei te vinden is, bewijzen tevens de Top-bronnen in Nederbrakel.

Esthetische waarde

De Zwalmvallei is een zeer gaaf bewaarde riviervallei met een hoge ensemblewaarde tussen de dorpen aan de rand van de vallei, de graslanden met KLE in de valleien en op de hellingen. Ook het open-field landschap in het noorden is nog erg gaaf; het open karakter hiervan is bewaard gebleven.

De kleinschalige dorpen met een kerk centraal op het plein, de trage wegen naar de veldkruisen en kapelletjes aan de toprand van de vallei hebben een duidelijke ensemblewaarde.

De delen van het bebouwd gebied zoals de kleine dorpskernen bepalen mee de esthetische waarde, evenals de landelijke bebouwing.

De variatie aan landschapstypes en het bouwkundig erfgoed hebben een hoge belevingswaarde.

De watermolens zijn gaaf en kenmerkend voor de Zwalmstreek en bepalen sterk de identiteit van de ankerplaats. De directe omgeving ervan heeft een hoge ruimtelijke gaafheid.

Op verschillende plaatsen kan de afwisseling van akker, bos en grasland doorkruist met groene linten van hakhout, knotbomen en/of opgaande bomen bewonderd worden.

Op de heuvelruggen heb je dankzij het open karakter van de akkerbouw nog talrijke weidse zichten op de Zwalmvallei en omgeving.

Sociaal-culturele waarde

De grote densiteit aan kerken, kapellen, kruisen en ander religieus erfgoed hebben een belangrijke lokale sociaal-culturele waarde. Ze duiden ook vaak de route van een processie, zoals daar zijn in Michelbeke en Elst. Vaak werden in de nabijheid van wegkruisen of kapellen solitaire bomen aangeplant (lindes). Het oprichten van dergelijk bomen waaraan men religieuze connotaties gaf, is een eeuwenoude traditie.

De kasseiwegen die het landschap van de Vlaamse Ardennen karakteriseren (vb. de Paddestraat in Velzeke), bepalen het uiterlijk van wielervedstrijden in de omgeving (Ronde van Vlaanderen).

Ruimtelijk-structurende waarde

De Zwalmvallei wordt gekenmerkt door een reliëfrijk en gedifferentieerd landschap waarbij bossen, graslanden, open akkergebieden, kleine landschapselementen elkaar afwisselen. Bossen komen

gefragmenteerd voor, voornamelijk op de heuvelflanken, maar ook centraal in de vallei. Ze zijn ruimtebegrenzend in deze smalle, ingesneden valleien. De hoogst gelegen akkercomplexen worden gekenmerkt door een open landschapsbeeld en staan daardoor sterk in contrast met de lager gelegen Zwalmvallei. De bewoningskernen bevinden zich op de valleiwand, in de nabijheid van stromend water en vruchtbare gronden.

De slagader van dit landschap vormt de Zwalm. Langsheen de Zwalm vinden we tal van molens terug die mede het landschap vorm gegeven hebben. De molens in de Zwalmvallei worden gekenmerkt door een specifieke 'molenbiotoop'.

Het religieus erfgoed in het landschap vormt vaak een baken in het landschap en een oriëntatiepunt voor de mens (bvb. kerktorens).

8. Aanpassingen t.o.v. de oorspronkelijke fiche van de ankerplaats omwille van nieuwe inzichten

De belangrijkste motivering om dit gebied als ankerplaats aan te duiden is de historische en wetenschappelijke waarde van de beekvalleien rond de Zwalm. Deze voor de streek kenmerkende valleien vormden dus de basis van de aanduiding. Bij nader onderzoek bleek dat enkele zijbeekvalleien van de Zwalm niet waren meegenomen in de afbakening. Om op de eerste plaats een consequente afbakening waar te maken, waren volgende uitbreidingen vanzelfsprekend:

- g) vallei van de Molenbeek stroomopwaarts Driesmolen;
- h) vallei van de Dorenbeek;
- i) vallei van de Marebeek stroomopwaarts Sint-Maria-Oudenhove;
- j) vallei van de Boembeek stroomopwaarts Vissegem;
- k) vallei ter hoogte van Valkenberg;
- l) kleine correcties ten zuiden van Strijpen aan het Melleveld;
- m) kleine correcties ter hoogte van het Toepkapelpark;
- n) deel van de Zwalm stroomafwaarts Zwalmolen.

In Hundelgem is de afbakening uitgebreid in noordwestelijke richting omwille van gelijkaardige landschapsstructuur. De oorspronkelijke perimeter versneed het open kouterlandschap. Nu kan deze dus beschermd worden als waardevolle eenheid. Een bijkomende reden voor uitbreiding zijn de archeologische vondsten op deze kouters. Er zijn resten van Romeinse nederzettingen gevonden. Ook het bronbosje ter hoogte van Sint-Pieters-ten-Berge is in de ankerplaats opgenomen. Het bosje heeft een (natuur)wetenschappelijke waarde en draagt bij tot de biodiversiteit.

Hier en daar werd de grens van de ankerplaats uitgebreid om aanpalend houtig en bouwkundig erfgoed mee op te nemen:

- o) de historische kern van Rozebeke;
- p) de historische kern van Roborst;
- q) de historische kern van Elst;
- r) gehucht Gastenhoek nabij Elst;
- s) de Pastoriestraat in Strijpen (hoeve langs Traveinsbeek);
- t) vallei ter hoogte van Valkenberg;
- u) De dorpskern van Velzeke bevat enkele historisch waardevolle gebouwen en pleinen die niet in de oorspronkelijke afbakening waren opgenomen. Daarom werd deze in oostelijke richting uitgebreid tot aan het Romeins Plein met zijn directe omgeving en zuidwestelijke richting tot het Penitentenplein met zijn bebouwing. Deze laatste is ook waardevol omwille van de overgang in het omliggende landschap. Ook het Provinciaal Archeologisch Museum van Velzeke werd bij de uitbreiding mee opgenomen. De Paddestraat ligt nu ook volledig binnen de perimeter van de ankerplaats omwille van historische waarde.

In Sint-Maria-Oudenhove werd de ankerplaats in zuidoostelijke richting uitgebreid om het bestaan van het Kloosterbos te garanderen. Dit bijkomende gebied is namelijk de infiltratiezone voor het lager liggende bos dat op de valleiflank van de Zegelaarbeek ligt. Ook hier werden overblijfselen van een Romeinse vestiging ontdekt.

Het Toepark werd in de oorspronkelijke omlijning niet helemaal meegenomen. Daarom werd dit aangepast in noordwestelijke, zuidoostelijke en zuidelijke richting. Ook een aanhangsel ter hoogte van het kasteelpark van Lilare werd mee opgenomen.

9. Toekomstige ruimtelijke vertaling en visie op de ankerplaats

(= sectoriële insteek vanuit Onroerend Erfgoed)

0° Algemeen:

- Het geheel van bodemeigenschappen, reliëf en watersysteem is structuurbepalend voor de landschappelijke identiteit. Het toekomstige beheer moet erop gericht zijn het landschap als structureel geheel en als identiteit te bewaren met respect voor de erfgoedwaarden en -kenmerken.
- Optimalisering van de natuurlijke structuurkenmerken van de waterlopen;
- De typische landbouwwegen, holle wegen, trage wegen, en taluds dienen behouden te blijven, goed beheerd te worden en eventueel te herstellen in het kader van een functioneel of recreatief gebruik.
- Vrijwaren van belangrijke zichten;
- In situ conserveren van archeologische sites en vrijwaren voor ontwikkelingen die een schadelijke invloed hebben op het bodemarchief. Indien bodemingrepen niet te voorkomen zijn dienen de nodige onderzoeksmogelijkheden gecreëerd te worden. Ingrepen in de buurt van alle gekende archeologische sites moeten op een gepaste manier archeologisch begeleid worden.
- Bescherming en een kwaliteitsvol beheer van het houtig erfgoed d.m.v. het bestendigen van de beschermde componenten van het ontworpen groen (onroerend) erfgoed d.m.v. vakkundig onderhoud en conserverende ingrepen. Bij heraanplant het bestendigen van de soort, ondersoort of cultuurvariëteit door enting of uit zaad opgekweekt genetisch identiek materiaal waarmee vervangen wordt.
- Een kwaliteitsvol beheer van het bouwkundig erfgoed;
- Bestaande waardevolle panden die tot het bouwkundig erfgoed van de dorpskern worden gerekend kunnen verbouwd worden en kunnen een nieuwe functie krijgen voor zover hierdoor de erfgoedwaarde van het gebouw en het geheel van de dorpskern niet geschaad worden. Er dient specifieke aandacht te zijn voor de volumes die een bakenfunctie hebben. Een herbestemming mag niet in conflict zijn met andere wetgeving;
- Zorgzaam omspringen met bouwkundig erfgoed door onderhoud te stimuleren en bebouwing met erfgoedwaarde te behouden en een passende functie te geven. Verbouwingen mogen geen breuk inhouden met de bestaande toestand en de aanwezige erfgoedwaarden worden gerespecteerd;
- Een goede integratie van nieuwe bebouwing in het landschap, dit kan d.m.v. een aangepaste materiaalkeuze, landschappelijk ingepaste erfbeplanting e.d.;
- De kapellen en veldkruisen in het gebied dragen bij tot de identiteit en de belevingswaarde van het landschap. Ze dienen bewaard te blijven in hun huidige context.

1° Valleibodem

- Maximaal behoud van het gras- en hooilandaspect. Het aspect wordt bepaald door meersen, het overstromingsgebied van de Zwalm en zijn zijbeken. Bosuitbreiding in de vallei, aansluitend op bestaande waardevolle bossen, is in beperkte mate mogelijk en dient zorgvuldig afgewogen te worden, gezien het historische meersenaspect.
- Aandacht voor de hydrologische kwetsbaarheid van de meersen. Behoud en eventueel herstel van de waterhuishouding van de vallei waardoor ecologisch waardevolle graslanden en moerasvegetaties kunnen ontstaan (verdroging tegen gaan, diepe drainagegrachten beperken) en hun natuurlijke overstromingsregime wordt hersteld. Bij het ruimen van de waterlopen dient er op gelet dat de baggerspecie niet in een wal op de oevers wordt gestapeld zodat na verloop van tijd dijkachtige lichamen ontstaan. Dit doet afbreuk aan de geomorfologie van de waterloop. De specie kan beter verspreid of afgevoerd worden. Verdiepen of verbreden van de waterlopen is uitgesloten. De vallei kan een rol spelen bij waterberging i.f.v. de overstromingsproblematiek;
- Bouwvrij houden met uitzondering van de historische bebouwing.
- Het overgrote deel van de valleigronden langs de Zwalm zijn opgenomen als VEN-gebied. De doelstellingen van het VEN-gebied worden bij voorkeur afgestemd op de natuurhistorische doelstellingen van de ankerplaats, zodat hun natuurhistorische betekenis ook vanuit natuur kan hersteld worden.
- Verbod op het scheuren of het wijzigen van vegetatie van graslanden met een historisch gebruik als graas- of hooiweide. Akkers binnen het meersengebied dienen terug te worden omgezet in grasland.
- Behoud en goed beheer van kleine landschapselementen (grachten, knotbomenrijen, ...).
- Creëren van meer ruimte langs de oevers van de Zwalm door het aanleggen van bufferstroken bestaande uit grasland en/of kleine landschapselementen.

2° Valleiwanden

- Behoud en versterken van het kleinschalige cultuurlandschap met KLE, met bijzondere aandacht voor de zones waar er clusters van kleine landschapselementen nog heel goed bewaard zijn gebleven.
- Omzetting van akkers naar structuurrijk grasland op de erosiegevoelige hellingen.
- Behoud, beheer en herstel van KLE via stimulerende maatregelen is wenselijk. Hierdoor kan een positieve bijdrage aan de erosieproblematiek en aan het functioneren als ecologische infrastructuur worden geleverd.
- Creëren van meer ruimte voor de waterlopen en oevers door aanleggen van bufferstroken bestaande uit grasland en/of kleine landschapselementen.
- Aandacht voor de hydrografische en hydrologische kwetsbaarheid van brongebieden.
- Verbod op het scheuren of het wijzigen van vegetatie van graslanden met een historisch gebruik als graas- of hooiweide.
- Bosuitbreiding is mogelijk, mits aandacht voor en behoud van waardevolle perceelsrandbegroeiingen, houtig erfgoed en andere waardevolle erfgoedelementen. Kleinschalige cultuurlandschappen dienen, omwille van hun landschappelijke waarde, te worden vrijwaard.

3° Akkercomplexen

- Van oudsher onbebouwd en dient ook zo behouden te worden. Om te vermijden dat er ook op lange termijn ongewenste ontwikkelingen plaatsvinden op deze kouters worden deze gebieden bij voorkeur omgezet naar bouwvrij agrarische gebieden. Uitbreiding van bestaande landbouwbedrijven blijft mogelijk, mits maximale aansluiting met bestaande bebouwing en landschappelijk inpassing.
- Historisch open karakter. Vertuining en aanplant KLE of bos op de akkers is niet gewenst. De kwaliteit van de open ruimte dient gevrijwaard te worden.
- Solitaire bomen moeten gekoesterd worden gezien hun historische, religieuze en/of culturele waarde.
- Beperken van bodemerosie door stimulering van erosiebestrijdende maatregelen.

4° Boscomplexen

- Dient bouwvrij gehouden te worden;
Omvormen van populierenbestanden naar een meer gevarieerde bossamenstelling met een langere levensduur en aandacht voor de ecologische potenties, waarbij gestreefd wordt naar een evenwichtige bosstructuur met een grotere soortenrijkdom;
- Typisch voor de bossen ter hoogte van de valleiwand (vaak bronbossen, ook bos met wilde hyacint) is het "historisch" middelhoutbeheer. Aan dit beheer is nog steeds de huidige rijke plantengroei van voorjaarsbloeiërs verbonden. Een kans voor het behoud van deze soorten door dit beheer opnieuw ingang te laten vinden. De bronbosvegetaties genieten daarbij speciale aandacht zodat ze kunnen blijven bestaan. De biodiversiteit is hier hoog. Bosuitbreiding is mogelijk, mits aandacht voor en behoud van waardevolle perceelsrandbegroeiingen, houtig erfgoed en andere waardevolle erfgoedelementen.
- Vrijwaren van oudbosrelicten.

5° Kasteeldomeinen

- Kastelen en hun bijbehorende parken zijn belangrijke te vrijwaren entiteiten binnen het landschap.
- De historische en tuinarchitecturale structuur van de parken, dient gerespecteerd te worden. Behoud, beheer en herstel van de erfgoedwaarden van de kasteeldomeinen, met inbegrip van de kwaliteiten van het bouwkundige erfgoed op de domeinen wordt vooropgesteld. Dit omvat een goed beheer, versterken en herstel van:
 - de tuinarchitecturale structuur en elementen, horende bij een kasteel, buitenplaats of landhuis;
 - een afwisseling van open en gesloten delen;
 - parkbeplantingen,
 - bijgebouwen en kleine bouwkundige erfgoedelementen
 - zichten;
 - microreliëf;
 - graslanden met een historisch gebruik als graas- of hooiweide;
 - waterpartijen, waterlopen, vijvers,...;
 - bossen;
 - dreven;

- het karakter van half- en onverharde wegen en dreven;
- de kwaliteiten en schaal van het bouwkundig erfgoed.
- Een gepast beheer van de archeologische sites;
- Bouwvrij gebied;

6° Waardevolle nederzettingen

- De aangeduide dorpskernen zijn naar structuur en bouwkundig erfgoed goed bewaard gebleven. Het beheer is erop gericht de kleinschaligheid, de kwaliteit, het uitzicht en karakter van het bouwkundig erfgoed te bewaren.
- De minder waardevolle gebouwen kunnen een aangepast uitzicht krijgen in harmonie met de dorpskern.
- Richtlijnen naar inplanting en materiaalkeuze van de woningen/boerderijen bij verbouwing of nieuwbouw.
- Behoud, herstel en ontwikkeling van historische erfstructuren en van boomgaarden bij de erven.

7° Minder waardevolle bebouwing

- Hier is er nog verspreid waardevol bouwkundig erfgoed aanwezig. Dit erfgoed moet nauwlettend opgevolgd worden en gevaloriseerd worden.
- Behoud van kleinschaligheid van de betreffende gehuchten en lintbebouwing.

10. Kansen, knelpunten en aandachtspunten

Kansen

Natuur (in de bestemmingen natuurgebied en valleigebied) kan versterkt worden in de vallei. Als de waterkwaliteit van het Zwalmbekken het toelaat, kan de Zwalm en haar zijbeken terug de meersen bevoeien zoals dit vroeger het geval was.

De grondgebonden landbouw, gericht op een permanent graslandgebruik in de vallei en de grootschalige landbouw op de akkercomplexen, kan lokaal een natuurondersteunende en landschapsverzorgende taak opnemen.

Historisch waardevolle dorpskernen zijn een aantrekkingspool voor toeristische activiteiten. Vooral in kader van toerisme zijn de watermolens de grootste troeven van het gebied.

De landschappelijke identiteit van het gebied biedt belangrijke troeven voor de ontwikkeling van zachte recreatie voor zover deze de draagkracht niet overschrijdt.

Het tracé van de voormalige spoorlijn Zottegem-Brakel-Ronse fungeert als centraal ontsluitingspunt voor het zuidelijk deel van de Zwalmvallei.

Natuurlijk vismigratie krijgt opnieuw een kans op de Zwalm, d.m.v. de aanleg van vistrappen.

Knelpunten

De landbouwgebieden in de Zwalmvallei zijn sterk erosiegevoelig. Door middel van een aangepast landgebruik, het vermijden van grootschalige grondverplaatsingen en door het behouden en (her)aanplanten van KLE kan de erosie bestreden worden.

Ten zuiden van het kasteel van Lilare bevindt zich een paardenmanège met buitenrijpiste. Het bedrijf is gelegen in landschappelijk waardevol agrarisch gebied (meersen). De infrastructuur die nodig is voor de piste en de manège verstoort het gave landschapsbeeld van de omringende meersen. Een uitdoofscenario of herlokatie, minstens een goede landschappelijke integratie van de huidige manège, is wenselijk.

De grootschalige laagstamboomgaard ter hoogte van Michelbeke is gelegen op historisch open akkergebied. De beslotenheid van de laagstamboomgaard staat bijgevolg contradictorisch op het historisch gegroeide open landschapsbeeld van deze locatie.

Aandachtspunten

De waterkwaliteit in de midden- en benedenloop van de Zwalm is onvoldoende. Op verschillende plaatsen wordt er nog huishoudelijk afvalwater geloosd in de rivier.

De evolutie van het landschap hangt nauw samen met de huidige en de toekomstige ontwikkelingen in de landbouw. Een verdere schaalvergroting in de landbouw is een realistisch scenario. Op de historisch grootschalige akkercomplexen op de heuvelruggen brengt deze schaalvergroting weinig verandering in de landschapsstructuur. Schaalvergroting in het kleinschalige cultuurlandschap in de vallei kan echter grotere consequenties hebben zoals een verhoging van de erosiegevoeligheid. Dit moet zoveel mogelijk vermeden worden. .

Om een overzicht te verkrijgen van de gekende archeologische vindplaatsen binnen de ankerplaats werd de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) geraadpleegd. Deze doet dienst als databank en is afhankelijk van uitgevoerde opgravingen, toevalsvondsten of onderzoeken. In het zuiden van de ankerplaats valt op dat er amper archeologische sites gekend zijn. Dit is te wijten aan het feit dat er nog maar beperkt archeologisch onderzoek is geleverd in dit gebied. Om te vermijden dat bepaalde sites in dit gebied (of op andere ongekende sites) verloren gaan, is het noodzakelijk om de factor archeologie te betrekken vanaf de planfase van elk project met ingreep in de bodem. Op basis van de werkzaamheden kan dan beslist worden of een vooronderzoek noodzakelijk is of dat een opvolging tijdens de werken wenselijk is.

11. Gewenste planologische afstemming (*sectoriële visie Onroerend Erfgoed*)

Uitgaande van de huidige bestemmingen op het gewestplan lijken er geen grote knelpunten te bestaan met de ruimtelijke visie voor de ankerplaats. Doch omwille van de grote schaal van bovenstaande visies zijn hieronder een aantal gebiedsgerichte aanvullingen opgelijst:

- Het vrijwaren en versterken van waardevolle landschappen en erfgoedwaarden primeert.
- De huidige planologische afstemming kan aangepast worden op het vlak van de grootschalige akkercomplexen door deze bouwvrij te houden. Zodoende blijft het agrarische aspect van deze gebieden behouden en is er geen ruimteverlies voor de akkerbouw. De zonering dient rekening te houden met mogelijkheid tot uitbreiding voor de bestaande landbouwbedrijven. Tevens moet verhinderd worden dat opgaande beplanting op de kouters wordt aangeplant. Het is vanzelfsprekend dat de aangeduide solitaire bomen moeten behouden blijven en onderhouden worden. Deze hebben vaak een belangrijke erfgoedwaarde. Het open landschap met weidse zichten op de kouters dient behouden te blijven. Akkerbouw wordt hierdoor bestendig.
- Ten noorden van Nederbrakel is een deel van de meersen aangeduid als woonuitbreidingsgebied. Deze locatie is voor bebouwing niet geschikt gezien de gronden in effectief overstromingsgebied liggen.
- In Hundelgem, langs de Provinciebaan, ligt een hoogstamboomgaard in woongebied met landelijk karakter. Deze bestemming wordt beter omgezet in een zachte ruimtelijke bestemming zodat de boomgaard op lange termijn behouden kan blijven.

Een groot deel van de ankerplaat is gelegen binnen VEN en Europese beschermingen als Habitatrictlijngebied en erkenning als natuur- en bosreservaat. In deze reservaten wordt, via een aangepast beheer, een natuurstreefbeeld behouden of ontwikkeld. Een waardering van de ankerplaats vanuit fysisch-geografisch, historisch en esthetisch standpunt leidt dus tot een overlap met de wensen vanuit een natuurwetenschappelijke benadering. De instandhoudingsdoelstellingen voor het Habitatrictlijngebied omvat het uitbouwen van een bosareaal tot ca. 250-260ha en het realiseren van ca. 4ha moerasvegetaties (natte ruigte, glanshavergrasland en regionaal belangrijke biotopen). In dit dossier zijn een aantal aandachtspunten en visies voor de verschillende deelgebieden uitgewerkt, onder andere m.b.t. bosuitbreiding, gebaseerd op de geomorfologie en het historische landschapsbeeld. Om deze reden is voorafgaand overleg bij geplande bosuitbreidingen vanuit landschappelijk oogpunt wenselijk.

In het Provinciaal Ruimtelijk Structuurplan wordt de Zwalmvallei als een belangrijke natuuraandachtszone omschreven, waarbij o.a. de Zwalm wordt aangeduid als een ecologische

infrastructuur van bovenlokaal belang, (knot)bomenrijen en bosjes als belangrijke elementen die natuurverbinding schragen. Op provinciaal niveau wordt ook een selectie gedaan van structuurbepalende landschapselementen en –componenten van provinciaal belang. De Zwalmvallei en de waterloop de Zwalm zijn in die selectie opgenomen.

In het Gemeentelijk Ruimtelijk Structuurplan van de gemeente Brakel (25/05/2011) wordt de Zwalmvallei eveneens als structurerende beekvallei en als drager van de natuurlijke structuur omschreven. Het niet bebouwde karakter van deze valleien dient behouden te blijven omwille van in stand te houden of te ontwikkelen ruimtelijke en/of landschappelijke kwaliteiten. De economische functie van de landbouw in de beekvalleien zal een minder belangrijke rol spelen en zal eerder een natuurondersteunend en landschapsverzorgende taak vervullen. Geïsoleerde natuurelementen worden verbonden door kleine landschapselementen en een grotere natuureenheid vormen. Naast de instrumenten erfbeplanting en onderhoud van kleine landschapselementen kunnen stimulerende maatregelen genomen worden om de verweving met de natuurfunctie in de hand te werken. Verder wordt er ook speciale aandacht besteed aan de open ruimte. Uitgangspunten voor de gewenste landschappelijke structuur zijn behoud en versterking van de structurerende elementen die aan de basis liggen van de bestaande landschapsstructuur. De kwaliteit van de open ruimte moet bij de toekomstige ontwikkeling ervan gevrijwaard blijven en de visuele vervuiling tegen te gaan. Het intact houden en eventuele herstellen van de kleine landschapselementen bepalen mede het beeld van de Vlaamse Ardennen, zodat het bocagekarakter in de valleigebieden niet verloren gaat. De kouters dien open gehouden te worden, om de gaafheid ervan intact te kunnen houden; Het behoud en herstel van de bossen en graslandcomplexen, brongebieden, kasseiwegen en de erfgoedwaarde van de dorpscentra zijn prioriteiten. De bodemerosie die gepaard gaat met afspoelingen, verglijdingen, en de betredingsdruk ervan dient in bepaalde gebieden bestreden te worden.

Ook in het Gemeentelijk Ruimtelijk Structuurplan van de gemeente Zottegem (24/04/2004) is de Zwalmvallei omschreven als een prioritair gebied voor natuur. De zijlopen (Passemarebeek, Traveinsbeek,...) zijn gedefinieerd als belangrijke ecologische verbindingsgebieden. Zottegem beschikt over enkele waardevolle landschapsstructuren. Deze landschapsstructuur (rivier- en beekvalleien, bodem en waterhuishouding, reliëf, historische bebouwing,...) moet terug als drager dienen, die de plaatsing van ruimtelijke elementen bepaalt. Eén van de basisdoelstellingen uit het GRS is de landschappelijke hoofdstructuur als basis voor verdere ontwikkelingen te hanteren. Er wordt ook verwezen naar een aantal gewestplanbestemming die niet ingevuld zijn en ook niet wenselijk zijn zoals het gebied voor dagrecreatie aan het Kloosterbos. In een uitvoeringsplan kan de bestemming recreatiezone worden omgezet naar een groene bestemming. Verder wordt er ook gesproken over het opmaken van een RUP 'Groene Gordel', die ondermeer de zijlopen van de Zwalmvallei zou omvatten. Deze RUP's zijn nog niet opgestart.

Het GRS van de gemeente Zwalm is momenteel in opmaak.

Als conclusie kunnen we stellen dat er geen knelpunten lijken te bestaan tussen de visies uit verschillende Gemeentelijke Ruimtelijke Structuurplannen met de ruimtelijke visie van de ankerplaats.

12. Begrippenlijst en referenties

Voor specifieke landschapsbegrippen, gebruikt in eerder opgemaakte aanduidingdossiers ankerplaatsen, verwijzen we naar de website www.onroenderfgoed.be.

Hellingsprocessen

Vorm van verwerking of van natuurlijke bodemerosie, vb. verglijdingen.

Consequentie - subsequentie

Rivieren die de helling van de lagen volgen zoals dat bij een zich terugtrekkende kustlijn het geval is, worden consequente rivieren genoemd. Een subsequente waterloop volgt deze gelaagdheid niet.

Vicus

Een nederzetting bij een Romeins castellum (legerplaats) of een klein stadje dat op de kruising lag van belangrijke handelswegen en meestal een handelsplaats was.

Historisch kaartmateriaal

- De Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden van Jozef Jean François de Ferraris, opgesteld tussen 1770-1778, schaal 1:11.520.
- Gereduceerde Kadasterkaart van België, Dépôt de la Guerre, uitgegeven tussen 1845-1855, schaal 1:20000.
- Kaart van België, Militair Cartografisch Instituut, uitgegeven tussen 1928-1950, schaal 1:20.000.
- Kaart van België, Militair Geografisch Instituut, uitgegeven tussen 1949-1970, schaal 1:25.000.
- Topografische kaart van België, Philippe Vandermaelen, uitgegeven tussen 1846-1854, schaal 1:20.000.
- Topografische kaarten van België, Krijgsdepot: Eerste editie uitgegeven tussen 1865-1880, schaal 1:20.000. Herziening, Militair Cartografisch Instituut: tweede uitgave, 1880-1884, derde uitgave 1889-1900 en herziening derde uitgave 1900-1930, schaal 1:20.000. (Lemoine-Isabeau, 1988)

Literatuur

- BAUTERS, P. Boek 1 – Van zadelsteen tot zetelkruier. Provinciebestuur Oost-Vlaanderen, 1998, Gent.
- BAUTERS, P. Boek 2 – Van zadelsteen tot zetelkruier. Provinciebestuur Oost-Vlaanderen, 2010, Gent.
- DE MOOR, G. & PISSART, A. Het reliëf - Geografie van België, Gemeentekrediet van België, 1992, Brussel.
- DE SMET, M., VANDEPUTTE, J., TULLEKEN-VANDEVELDE, M.J. Gids voor de Vlaamse Ardennen. Sanderus, 1976, Oudenaarde.
- DE WAELE, K., LIBBRECHT, U., DE MULDER, W. Kijk op het Groene Vlaanderen. Elsevier, 1984.
- DEBRABANDERE, F., DEVOS, M., KEMPENEERS, P., MENNEN, V., RYCKEBOER, H., VAN OSTA, W. Vlaamse gemeentenamen. Davidsfonds, 2010, Brussel.
- DEDECKER, S. Over elfenheuvels en kabouterbergen. 2002, Gent.
- DIRIKEN, P. Geogids Vlaamse Ardennen. Deel 1. Het landschap. Georeto, 2001.
- DIRIKEN, P. Geogids Vlaamse Ardennen. Deel 2. De nederzettingen. Georeto, 2001.
- GEMEENTEBESTUREN EN KAMER VAN KOOPHANDEL. Zo leeft Zuid-Oost-Vlaanderen. Herberig, 1982.
- HEEMKUNDIGE KRING ZWALM. De molens van Zwalm. Heemkundigekring Zwalm, 2010, Zwalm.
- LEVENDE MOLENS VZW. Vlaamse molengids. Levende molens vzw, 2009, Ekeren.
- ROGGE, M. Een bijdrage tot de studie van het Gallo-Romeins wegennet in de streek tussen Schelde en Dender, Helinium XI. 1971.

- VAN DURME, L. Toponymie van Velzeke-Ruddershove en Bochoute. Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde, 1986, Gent.
- VAN DURME, L. Zottegems genootschap voor geschiedenis en oudheidkunde. Handelingen XV. Nieuwe gegevens over de molens op de Zwalm. 2011.
- VAN ISTERDAEL, H. Inventaris van het archief van het Land van Zottegem. Ministerie van Onderwijs, 1986, Brussel.
- VAN OVERSTRAETEN, J. Gids voor Vlaanderen, toeristische gids voor alle steden en dorpen in Vlaanderen, Lannoo, 2007, Tielt.
- VANMAERCKE-GOTTIGNY, M.C. De geomorfologische kaart van het Zwalmbekken, Paleis der Academiën, 1967, Brussel.
- VERACHTEN, L. Michelbeke, Sint-Maria-Oudenhove, Elst. Brakel, 1988, Brakel.
- VERHULST, A. Landschap en landbouw in Middeleeuws Vlaanderen. Gemeentekrediet, 1995, Gent.
- VERHULST, A.E. De St.-Baafsabdij te Gent en haar grondbezit. Koninklijke Vlaamse Academie van Wetenschappen, Verhandeling n°30', 1958, Brussel, p.426-452, domeingroep Munkzwalm.

Overige bronnen

- Agentschap voor Natuur en Bos, Erkenningsdossier van natuurreservaat Middenloop Zwalm.
- Archeologisch vooronderzoek Sint-Lievens-Houtem, www.archeonet.be, Solva, 2008, geraadpleegd juli 2011.
- Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, agentschap Onroerend Erfgoed, Atlas van de relictten van traditionele landschappen in Vlaanderen (Landschapsatlas), <http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/landschapsatlas/>, geraadpleegd juli 2011.
- Belconsulting (1997) – Floristische evaluatie van de alluviale gronden van de Zwalm.
- Bezienswaardigheden in Zwalm, <http://www.heemkundekringzwalm.be>, Heemkundigekring Zwalm, 11/02/2011, geraadpleegd augustus 2011.
- Centraal Archeologische Inventaris (CAI) – Digitale databank, cai.erfgoed.net, geraadpleegd november 2011.
- De Zwalmolen, www.dezwalmolen.be, geraadpleegd juli 2011.
- Departement Leefmilieu, Natuur en Energie, Bodembescherming, <http://www.lne.be/themas/bodem>, geraadpleegd maart 2012.
- Snauwaert, D., Een nostalgische blik op Munkzwalm, <http://www.didier-snauwaert.be>, 08/07/2011, geraadpleegd juli 2011.
- Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap afd. Natuur en Bos, Gebieden van het VEN en het IVON <http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/ven/>, geraadpleegd juli 2011
- Gemeente Zwalm, www.zwalm.be, geraadpleegd juli 2011.
- Gewestplan, kaartbladen 30/1 Noord; 30/2 Noord; 30/2 Zuid; 30/6 Noord.
- Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, agentschap Onroerend Erfgoed, Inventaris Bouwkundig Erfgoed – <https://inventaris.onroenderfgoed.be/dibe/relict/zoeken>, geraadpleegd december 2011.

- Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, agentschap Onroerend Erfgoed, Inventaris voor Houtige Beplanting met Erfgoedwaarde (IHBE), geraadpleegd december 2011.
- Vlaamse Milieumaatschappij, "De Zwalm; naar een ecologisch herstel van waterloop en vallei.", geraadpleegd juli 2011.
- Middenschalige kleurenorthofoto's <http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/kleurenortho/>, geraadpleegd juli 2011.
- Molenecho's, www.molenechos.org, Denewet, L., De Kroon, H, geraadpleegd juli 2011.
- Natuurpunt Zwalmvallei, Aanvraag tot erkenning van het natuurreservaat Zwalm, augustus 2010.
- Natuurpunt Zwalmvallei, www.natuurpuntzwalmvallei.be, Natuurpunt, geraadpleegd juli 2011.
- Pede's Molen, pedesmolen.webs.com, 2009, geraadpleegd juli 2011.
- Regionaal Landschap Vlaamse Ardennen, www.rlva.be, RLVA, 2011, geraadpleegd juli 2011.
- Rijksarchief Gent
- Van Den Berghe, D., Rondom het Burreken, www.burreken.be, geraadpleegd juli 2011.
- Vanmaercke – Gottigny M.C., De geomorfologische kaart van het Zwalmbekken, Paleis der Academiën Brussel, 1967, Brussel.
- Vier grote ontwikkelingsfasen, <http://www.kuleuven.be/VFT/Excursies/Binnen-Vlaanderen/Inleiding/Context/Streekindeling/ontwikkelingsfasen.htm>, KULeuven, geraadpleegd maart 2012.
- Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Instituut voor natuur- en bosonderzoek, Register van de Bronbossen van de Vlaamse Ardennen
- Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Instituut voor natuur- en bosonderzoek, Register van de Bronbossen van zuidelijk Oost-Vlaanderen (met uitzondering van de Vlaamse Ardennen)
- Traditionele landschappen, <http://geoweb.ugent.be/docs/landschapskunde/projecten/traditionele-landschappen-vlaanderen/tradlakenmerken.pdf>, geraadpleegd op september 2011 en mei 2012.

Afbakening op basis van:

- Topografische kaart 1:10.000, geraadpleegd augustus 2011.
- Orthofoto, geraadpleegd augustus 2011.
- Google Earth, geraadpleegd augustus 2011.
- Gewestplan Vlaanderen, geraadpleegd augustus 2011.
- Mobile mapping, geconsulteerd op <http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/mm/>, augustus 2011.
- Terreinbezoeken, ...

13. Foto's

Zie bijlage

Dossierbehandelaar: Annelies Schepens